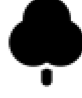
ARİSTOTELES

ATİNALILARIN DEVLETİ

HASAN ALİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN: ARİ ÇOKONA

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Nakkal Elektronik Yayıncılık

Kitabın ilk düzenlenme tarihi: Haziran 2012

Daha fazla kitap ve bilgi için iletişim adresimiz:

www.enakkal.blogspot.com ~ www.nakkal.net

Eksikler ve bilgi için:

infonakkal@gmail.com

Yasal Uyarı

Sitemiz üzerinden yüklenen e-kitaplar 5846 Sayılı Kanunun "altıncı Bölüm-Çeşitli Hükümler " bölümünde yeralan "EK MADDE 11. e istinaden görme özürlü kardeşlerimiz için hazırlanmıştır. Ekran Okuyucu, Braille 'n Speak sayesinde hazırlanan kitapları dinletmekteyiz. Amacımız yayınevlerine zarar vermek değildir.

Bu e-kitaplar orjinal kitapların yerini tutmayacağı için eğer kitabı beğenirseniz kitapçılardan almanızı ya da online satın alma yolu ile edinmenizi öneririz. Yayıncı kurumların ve yazarların telif haklarının ihlal edilmemesi için indirilen dökümanların 24 saat içinde silinmesi gerekmektedir. Aksi takdirde kitabi basan firmanın uğrayacağı zarardan hiçbir şekilde SORUMLU değiliz. Sitemizin amacı sadece kitap hakkında bilgi edinip, belli bir fikir sahibi olmanız ve hoşunuza giderse kitabı almanız içindir. Sitemizin burada yayınlanan e-kitaplardan herhangi bir ticari çıkarı ya da herhangi bir kuruluşa zarar verme amacı yoktur. Bu yüzden edinilen dökümanları fikir alma amaçlı olarak 24 saat süreli kullanabilirsiniz. Daha sonrası sizin sorumluluğunuza kalmıştır.

İçindekiler

Önsöz

Ünlü Yunan filozofu Aristoteles'in yok olduğu sanılan "Atinalıların Devleti" adlı yazısı, Mısır'dan Londra'daki British Museum'a getirilmiş olan bir papirüs elyazmasının ortaya çıkartılmasıyla 1891 yılı Şubat ayında yeniden tanındı. Elyazmasının ilk okuyucusu ve ortaya çıkarıcısı F. G. Kenyon'dur. Aristoteles'in eseri, ön yüzü İsa'nın doğumundan sonraki 78-79 yılıyla ilgili hesaplarla dolu dört papirüsün arka yüzüne yazılmıştır. Ancak hesaplar zamanla önemini kaybettikten sonra bu papirüsler Aristoteles'in eserini kopya etmek için kullanılmış olabileceklerinden, bu elyazması yaklaşık olarak İsa'nın doğumundan sonraki birinci yüzyılın sonlarına doğru tarihlenebilir.

Elyazmasında kitabın başı yoktur. Papirüs üzerinde ne kitabın adı, ne de kitabın yazarının adı vardır. Fakat bunun Aristoteles'in Atina devleti üzerine yazmış olduğu yazı olduğundan şüphe etmemize bir neden yoktur. Çünkü Aristoteles'ten sonraki birtakım eskiçağ adamlarının yazılarındaki göndermelerle Aristoteles'in eserinden bugüne kalmış olan parçaları bu papirüste buluyoruz. Aristoteles sekiz kitaba ayrılan "Devlet Bilgisi" adlı eserine temel olmak üzere daha önce 158 tane başka başka devlet biçimini yazıp toplamıştı. Bunlar arasında "Atinalıların Devleti" herhalde en büyüğü olacak: Atina'nın uzun zamandan beri Hellas'ın baş

devleti olması, Aristoteles'in hayatının yarısından çoğunu Atina'da geçirmiş bulunması bunu gerektirir.

Kitapta anlatılan ve kitapta bulunmayan olaylara bakarak Aristoteles'in bu eserini İsa'nın doğumundan önceki 329 yılıyla 325 yılı arasında yazmış olduğu söylenebilir. Demek oluyor ki kitap Aristoteles'in son yıllarının ürünüdür.

"Atinalıların Devleti" biri tarihsel (bölüm 1 - 41), öteki sistematik (bölüm 42 - 69) iki anakesimden kuruluyor. Birinci anakesimde şu dört başdilim vardır: 1-12. bölümler monarkhiadan oligarkhiaya geçişi, Drakon'la Solon'un karışık olan durumu düzeltmeye çalışmalarını anlatıyor; 13-19. bölümlerde tyrannosluğun gelişmesi ve devrilmesi gösteriliyor; 20-28. bölümlerde demokratianın nasıl geliştiğini, en yüksek basamağa nasıl tırmandığını görüyoruz; 29-40. bölümlerde oligarkhik değişikliklerle bunlara karşı yapılan tepkilerden uzun uzun söz açılıyor ve sonunda 41. bölümde de baştan başlanarak bütün değişiklikler kısaca yeniden anılıyor. İkinci anakesim dört başdilimde sırayla şunları anlatıyor: Yurttaşlık hakkı (böl. 42), Beşyüzler ve halk meclislerinin düzenleri, yetkileri ve işleri (43-46). Memurların devleti yönetmeleri (47-62) ve mahkemeler (63-69).

Aristoteles, eserini İsa'nın doğumundan önceki dördüncü yüzyıldaki Yunanlılar için yazdığından o zaman herkesçe bilinen, fakat bugünkü okuyucuların okuduklarını iyice anlayabilmeleri için eski Yunan tarihiyle uğraşmalarını gerektiren birtakım şeyleri anlatmıştır.

Aristoteles'in eserinin ardına Herakleides adlı birinin bu eserden çıkardığı özetikoyuyoruz. Bu adda birçok yazarvardır; bu özetibunlardan hangisinin yaptığını saptamakgüçtür. Herakleides'in özetinindördüncü

bölümünde bulunan Myron adıyla Londra Papirüs'übaşlamaktadır.

Suat Yakup Baydur

Londra Papirüsü

Kylon ve arkadaşlarının öldürülmesi yüzünden Alkmeonoğullarına karşı dava açıldı. Davacı Myron idi. Yüksek soylu ailelerden seçilmişüç yüz yargıçkurban etleri önünde ant içerek onları yargıladılar. Alkmeonoğulları tanrıların koymuş oldukları yasalarıayaklar altına almak suçundan mahkûm edildiler. Ölüleri mezarlarından çıkarıldı, bütün soyları sonsuz sürgün cezasına çarptırıldı. Bu olaylar üzerine Giritli rahip Epimenides gelip Atina kentini büyük günahın lekelerinden temizledi.

Bundan sonra yüksek soylularla çoğunluk (halk) arasında pek uzun süren parti kavgaları başladı. O zamanın yönetim biçimi bir oligarkhia olup yoksullar çocukları ve karılarıyla birlikte, zenginler için köle gibi çalışıyorlardı. Bunlara polatlar ya da hektemerler (altıda birciler) deniliyordu. Zenginlerin tarlalarını - bütün toprak az sayıda kimsenin elinde toplanmıştı - kaldırdıkları ürünün yalnızca altıda birini kendileri için alıkoymak üzere ekip biçiyorlardı. Geri kalan altıda beşi kira ücreti olarak tarla sahiplerine vermezlerse kendileri ve çocukları köle olarak satılıyorlardı. Çünkü Solon'a gelinceyekadar borçlular alacaklılara kendi bedenlerini derehin olarak göstermek zorundaydılar. Solon halkın elinden tutan ilk devlet adamı oldu. Zenginlerin yararına süren bu angarya, yönetimbiçiminin çoğunluğa (halka) yüklediğikötülüklerin en ağırı, en acısıydı. Fakat iş

bu kadarla bitmiyordu. Halkı kızdıracak daha birçok uygunsuzluk vardı. Doğrusunu söylemek gerekirse halkın hiçbir hakkı yoktu.

Drakon'dan önceki devletin yönetim biçimi şöyleydi: Memurlar yüksek soyluluk ve zenginlik göz önünde tutularak seçiliyorlardı. Memurluklar önceleri ölünceye kadar, sonraları on yıl için veriliyordu. En önemli ve en eskileri krallık, polemarkhosluk(başbuğluk) ve arkhonluktu. Bunlar arasında da en eski olanı krallık yeriydi. Bu başlangıçtan beri vardı. İkinci olarak polemarkhoslukkuruldu. Bunu doğuran neden krallardan bazılarınınsavaş işlerini başaracak güçte kimseler olmadığının görülmesiydi. İlk polemarkhos İon idi.Onu tehlike ile karşı karşıya kaldıkları için çağırmışlardı. Son olarak arkhonluk getirildi. Çok kimse bunun Medeon zamanında, başka birkaç kişi de Akastos zamanında olduğunu söylüyor.Sonuncular anlattıklarının kanıtı olarak dokuz arkhon'un ettikleri yeminin sözlerini gösteriyorlar. Arkhonlar "Akastos zamanında yapılan anlaşmalara göre" kenti yöneteceklerineyemin ediyorlar. Bundan Kastos'un krallığı dönemindeKodrosoğullarının krallık yetkilerinden bazılarını arkhona bıraktıkları anlaşılıyormuş. İster bu, ister öteki doğru olsun, aradaki zaman ayrılığı büyük olmadığından, burası o kadar önemli değil. Sağlam olarak bilinen bir şey varsa o da arkhonluğun öteki iki memurluktan sonra ortaya çıktığıdır. Arkhonun kralla polemarkhostanayrı olarak atalardan kalma din işlerinden hiçbirine bakmaması bunu açıkça gösteriyor. Onun üzerindeki dinle ilgili törenler sonradan ortaya çıkmış olanlardır. Yetkileriningenişletilmesiyle Arkhonluk ancak son zamanlarda büyük bir önem kazanmıştır. Thesmothetesler adıyla anılan öteki altı Arkhon memurların yalnızca bir yıl için seçildikleri bir zamanda, yani yıllarcasonra, ilk olarak ortaya çıktılar. Bunların işi hukuk kurallarınınyerine geçecek hükümleri yazmak, bu yazdıklarını davaların görülüşünde

kullanılmak üzere saklamaktı. Yalnız, bu memurluğun bir yıldan çok sürmemesi thesmothetesliğin ötekilerden çok daha sonra kurulmasındandır. Memurlukların doğuş zamanlarına göre sırası budur. Dokuz arkhonun hepsi başlangıçta bir tek binadabulunuyorlardı. Şimdi, Bukolion denilen yapıda, Prytaneion yakınında kral oturuyordu; bugün de kralın karısının tanrı Dionysos ile evlenme töreninin orada yapılması bunu gösteriyor. Arkhonun oturduğu yer Prytaneion, polemarkhosunki Epilykeion idi. Bu sonuncu yapıya eskiden Polemarkheion deniliyordu. Epilykos polemarkhos iken bu binayı yeniden yaptırdığı ve döşettiği için Epilykeion adını aldı. Thesmotheteslerin bulunduğu yapı Thesmotheteion idi. Solon zamanında bütün arkhonlar bu yapıdatoplandılar. Arkhonların, önlerine çıkarılan davalarda, kimse karışmadan kendi kendilerine hüküm vermek yetkilerivardı; şimdi olduğu gibi yalnızca ilk araştırmayla uğraşmıyorlardı.

Memurlukların durumu buydu. Ares tepesindeki meclisin ödevi yasalarıkorumaktı. Devlette en geniş yetkileri, en yüksek erkiolan oydu. Düzgün davranmayanları cezaya ya dapara cezasına çarptırabilirdi. Arkhonlar zengin ve yüksek soylu kimseler arasından seçiliyorlar, Arkhonluk etmiş olanların arasından AreopagosMeclisi'ne üye alınıyordu. Bu yüzden memurluklardan yalnızca meclis üyeliği, ölünceye kadar sürme hakkını bugüne kadar koruyabilmiştir ve korumaktadır.

En eski yönetim biçiminin ana çizgileri bunlardır. Bundan sonra aradan uzun bir zaman geçmeden Aristaikhmos'un arkhonluğunda, Drakon yasalarıyaptı. Onun kurduğu devlet düzeni şöyleydi: Siyasal haklar kendi kendilerini silahlandırabilen yurttaşlara veriliyordu. Bu yurttaşlar en az on minalık saf bir varlığı olanlar arasından, dokuz arkhonla hazinecileri seçiyorlardı. Daha az önemli olan öteki memurluklar, kendi kendilerini silahlandırabilen

yurttaşlara açık tutuluyordu. Yalnızca strategosluk(yaya komutanlığı) ile hipparkhosluğa (atlı komutanlığı) seçileceklerin borçsuz en aşağı yüz minalık bir varlıkları bulunması, yasaya göre yapılmış bir evliliktenon yaşını geçmiş meşru çocukları olması koşulu vardı. Stratesgoslar ve hipparkhoslariçin, işbaşından ayrılıp hesap verinceye kadar, önceki yılın prytanislerininstrategoslarıyla hipparkhoslarınınkefil olmaları gerekti. Ayrıca strategosların ve hipparkhosların bulundukları vergi sınıfından olan dört kefil daha vardı. Meclis, yurttaşlar arasından kurayla seçilmiş dört yüz bir üyeden oluşuyordu. Meclis üyelikleriyle öteki memurluklar için otuz yaşını doldurmuş yurttaşlar arasında kura çekiliyordu. Bütün öteki yurttaşlar kurayı kazanıp görevini yapmadan bir kimsenin iki defa bir memurlukta bulunması yasaktı. Herkes bir kez kurada çıktıktansonra, çekiliş tam listeyle yeniden başlıyordu. Meclis'in yahut Halk Meclisi'nin bir toplantısına gelmeyen meclis üyesi; Pentekosiemedimnoslar (beşyüz kileliler) sınıfından ise üç, atlılar sınıfındansa iki, zeugitlerdense (çiftçi) bir drakhme para cezası vermek zorunda idi. Areopagos Meclisi yasaların koruyucusuydu. Memurların yasalara uygun olarak iş görmeleri için, o gözcülük ediyordu. Bir memurun haksızlık ettiği kimse, hangi yasaya aykırı olarak kendisine zarar verilmişse, o yasayı bildirerek Areopagos Meclisi önünde o memura karşı dava açabilirdi. Bu şikâyetin adı Eisangelia idi.

Önce söylendiği gibi borçlular kişisel özgürlüklerini (bedenlerini) borçlarına karşılık göstermek zorundaydılar ve toprak az sayıda kimse elinde toplanmış bulunuyordu.

Büyük halk çoğunluğunaayrıcalıklı bir azınlık için angarya hizmeti gördüren böyle bir devlet düzeni içinde halkın yüksek soylulara karşı ayaklanmaması olmayacak bir şeydi. Savaşım çok sert oldu ve uzun zaman birbirleriyle çarpıştılar. Sonunda her iki parti birden Solon'u hem uzlaştırıcı, hem de Arkhon olarak seçtiler. Ona devleti

yeniden düzenleme ödevini verdiler. Daha önce Solon şöyle başlayan bir elegia yazmıştı:

"Evet! Bütün kötülüğü biliyorum: En eski Yunan ilinin çökmekte olduğunu görüyorum, yüreğim derinden derine sızlıyor."

Bu şiirinde Solon her iki partiye birbirine karşı söyleyeceklerini söylettiriyor, askıda olan sorunlarıher iki yanın görüşlerine göre gözden geçiriyor ve sonunda her iki yana kavgadan vazgeçmeleri öğüdünü veriyor. Soyuna, başkalarının ona karşı gösterdikleri saygıya bakılırsa, Solon, Atina'nın en ileri gelen yurttaşlarından biriydi; varlığına ve işine göreyse orta hallilerdendi. Durumunun böyle olduğunu başkaları anlattıkları gibi, zenginlere dileklerinde aşırıya kaçmanın iyi olmadığını söylemek için yazdığı aşağıdaki dizelerde bunu kendisi de açığa vuruyor:

"Sizler, bütün iyi şeyleri bıkıncaya kadar bol bol tatmış olan sizler, taşkın yüreğinizi yatıştırın. Ölçüsüz düşüncelerinize, dileklerinize gereken sınırları çekin. Çünkü biz her şeye evet demeyeceğiz, sizin her dilediğiniz olmayacak."

Burada olduğu gibi parti kavgalarında da Solon her zaman zenginleri suçlu buluyor. Yine bu yüzden yukarıdaki elegiasının başlangıcında, para hırsından, kendini beğenmişlikten korktuğunu söylüyor ve bununla düşmanlığın buradan doğduğunu anlatmak istiyor.

Solon iktidarı ele aldıktan sonra şimdi ve gelecekte borçlunun bedeninin rehin olmasını yasak ederek bundan böyle halkı kölelikten kurtardı. Yasalar yaptı ve ister özel kişiye, ister devlete karşı olsun bütün borçlarınbağışlandığını bildiren kararlar çıkardı. Sırttan yüklerin atılmasına benzetilerek buna seisakhteia, yani

yüklerin atılması adı verilir. Bu işlerden dolayı onu lekelemeye çalışanlar oldu. Solon borçları kaldırmak düşüncesini kafasında oluştururken yüksek soylulardan birkaçına bunu açmıştı. Demokratların anlatışına göre, Solon'un amacı, elbette ki onların bunu kötü yolda kullanarak bundanyararlanmaya kalkışmaları değildi. Öte yandan, onu kötülemek isteyenlerin sözlerine bakılırsa, Solon da yararlanma işinin içindeydi. Solon'un kendilerine düşüncesini açtığı kimseler topladıkları borç parayla birçok tarla aldılar. Az zaman sonra bütün borçlar kaldırılınca bunlar birden zengin oluverdiler. Sonradan çok eski zamanlardan kalma zenginlikleriyle övünen kimselerin bu adamların soyundan oldukları söylenmektedir.

Demokratların söyledikleri daha inandırıcıdır; ötekilerin anlattıklarını pek akıl almıyor. Bütün öteki işlerde ölçülü davranan, herkesin iyiliğinden başka bir şey düşünmeyen, hatta yasaları kendi işine uyacak bir yolda değiştirebilecek, Atina'nın mutlak hâkimi olabilecekken her iki partinin de öfkesini çeken, doğruluğu ve devletin kuruluşunu kendi çıkarlarından üstün tutmasını bilen Solon'un bu kadar küçük, bu kadar bayağı bir işte kendisini lekelemiş olmasına inanılabilir mi? Solon'un dilediğini yapabilecek erkte olduğuna devlet yapısındaki çürüklükler birer delil olduğu gibi, kendisi de şiirlerinde çok kez bunu açıklıyor. Bunlardan başkaanlatılanların hepsi bu noktadabirleşiyor. Bu durum karşısında Solon'u suçlu göstermek isteyenlerin yalan söylediklerini kabul etmek gerekiyor.

Solon bir anayasa yaptıktan başka ulusuna ayrıca birçok yasa da verdi. Kan davaları konusundakiler bir yana bırakılacak olursa, Drakon'un koymuş olduğu bütün yasalar geçersiz oldu.

Atinalılar Solon'un yasalarını üç köşe taş levhalar üzerine yazdırıp kural yerine koydular. Bütün halk yasaların

buyruklarını tutacağına ant içti. Arkhonlar pazar yerindeki yemin taşı önünde yemin ederek yasalardan birine aykırı bir iş yapmaları durumunda tanrıya altından bir adam heykeli vakfetmeyi üzerlerine aldılar. Bu yemin o günden bugüne kadar kullanılagelmiştir. Bugün de arkhonlar bu biçimde yemin etmektedirler. Solon yaptığı yasaların yürürlükte kalma zamanını yüz yıl olarak kararlaştırdı. Devleti şu biçimde düzenledi: Ondan önce yurttaşlar pentekosiomedimnoslar (beş yüz kileliler, büyük çiftlik sahipleri), atlılar, zeugitler (çiftçiler), thetesler (işçiler) olmak üzere dört vergi sınıfına ayrılmış bulunuyorlardı. Solon bu bölümlenmeyi olduğu gibi bıraktı. Memurluklara girmek hakkını yalnızca ilk üç sınıfa, yani pentekosiomedimnoslara, atlılara ve çiftçilere verdi. Dokuz arkhon, hazineciler, poletler, onbirler, kolakretler bunlar arasından seçilecekti. Bu memurluklar da vergi sınıflarına göre derecelere ayrılmış, herkese vergisine uygun derecedeki memurluklar açık tutulmuştu. Dördüncü sınıftan olanlara yani theteslere Solon yalnızca Halk Meclisi'yle halk mahkemelerine girme hakkı tanıdı.

Vergi sınıflarını birbirinden ayırmak için konulan ölçüler şunlardır: Kendi toprağından ister tahıl ya da meyve, ister akıcı olsun, yılda toplam beş yüz kilo ürün sağlayan kimse birinci sınıftan yani pentakosiomedimnoslardan olacaktı; üç yüz kilelik ürün alan, bir at besleyebildiğine başkaları da tanıklık eden kimse, atlılar sınıfına girecekti. Bu ikinci anlatıştan yana olanlar, bu sınıfa verilen atlılar adının, zamanın yaşayış koşullarından alındığını söyleyerek bu adı ve eskilerin tanrılara vermiş oldukları adak armağanları kanıt olarak gösteriyorlar. AtinaKalesi'nde üzerinde aşağıdaki yazı bulunan bir heykel vardır:

"Diphilos'un oğlu Anthemion thetesler sınıfından atlılar sınıfına geçtiğinden bu heykeli tanrılara armağan etti." Heykelin yanı başında atlılar sınıfının simgesi olan bir

at kanıt olarak bulunuyor. Bununla birlikte pentakosiomedimnoslar için olduğu gibi bu sınıf için de kile sayısına bakılarak sınır çizildiği usa daha yakın gelmektedir.

Zeugit (çiftçi) sınıfı vergisi vereceklerin en az iki yüz kilelik ürünü olması gerekiyordu. Geri kalan bütün yurttaşlar dördüncü vergi sınıfını, yani thetesleri oluşturuyorlardı. Bunlara bütün devlet memurlukları kapalıydı. Bugün de memurluklar için kura çekilirken "hangi vergi sınıfındansın?" sorusuna hiçbir yurttaşın "Thetlerden!" karşılığını vermemesi o zamandan kalmadır.

Memurlukların verilmesini Solon kuraya bağladı. Yalnız önce her phyleden (kabile) çokça sayıda işe yarar kimse seçilecek, sonra bunlar kura çekeceklerdi. Dokuz arkhon için dört kabileden her biri onar kişi seçiyor, bunların hepsinden dokuz kişi kura ile ayrılıyorlardı. Bugün her kabilenin önce kura ile onar kişi ayırması, sonra bunlar arasından fasulye kurasıyla arkhonların seçilmesi yöntemi o zamandan kalmadır. Solon'un memurluklar için kura çekmeyi koyarken hangi sınıftan olanların hangi memurluklar için kuraya girebileceklerini de düzenlemiş olduğunu gösteren bir kanıt bugüne kadar geçerli ve şimdi de kullanılmakta olan Hazineciler Yasası'dır. Bu yasa hazinecilerin pentakosiomedimnoslar arasından kura ile seçilmesini buyuruyor.

Solon'un dokuz arkhonluk için koyduğu yasalar bunlardır. Eskiden memurların atamasını Areopagos Meclisi yapıyordu. Bu Meclis, adayları önüne çağırıyor, kendi dilediği gibi karar vererek işe yarar bulduklarına memurlukları bir yıl için yüklüyordu.

Eskiden olduğu gibi dört kabile ve dört kabile kralı vardı. Her kabile üç trittys (üçte bir) ile on iki naukrariaya (gemi yaptıranlar bölümü) ayrılıyordu. Her naukrarianın başında

bir naukrar bulunuyor, alınıp verilen paralara bakıyordu. Bunun için artık bugün kullanılmayan Solon yasalarında sık sık şu sözlerle karşılaşıyoruz: "Naukrarlar paraları toplasınlar!", ya da "Para naukrarların kasasından verilsin!"

Solon her kabileden yüz kişi alınmak üzere dört yüz üyelik bir meclis kurdu. Areopagos Meclisi'ni eskiden olduğu gibi yasaların bekçisi yaptı. Bu meclis pek çok ve önemli devlet işini gözetiyor, yasalara aykırı iş yapanları cezalandırıyordu. Areopagos'un para cezası vermek, bir kimsenin elinden yurttaşlık hak ve şereflerini almak yetkisi vardı. Topladığı ceza paralarını cezalandırmanedenini bildirmek zorunda olmaksızın Kale'deki Devlet Hazinesi'ne gönderirdi. Halk yargıçlığını yıkmak için bir araya gelenleri de Areopagos Meclisi yargılardı. Solon böylelerinin Areopagos'a bildirilmesi için bir yasa koymuştu.

Kentte sık sık ayaklanma olduğunu, yurttaşlardan bazılarının umursamazlık, ilgisizlikgöstererek işleri oluşuna bıraktıklarını gören Solon, bu gibiler için şu ayrı yasayı yaptı:

"Kentte karışıklık çıkınca silah başına geçerek herhangi bir yanı tutmayanlar yurttaşlık ve siyasal haklarını yitirecekler ve kenttenkovulacaklardır." Devlet memurluklarının durumu buydu.

Solon'un devlet düzeninde halk yargıçlığı en çok şu üç temele dayanmaktadır: Bunların birincisi ve en önemlisi borç için kişilerin bedenlerinin rehin olmasının yasak edilmesidir. İkincisi başkaları haksızlığa uğradıkları zaman herkesin onları koruyabilmesi, üçüncüsü bir memurun verdiği bir karar karşısında yargıya başvurulabilmesidir.

En çok bu sonuncusunun, toplumun gücünü artırdığı söyleniyor. Mahkemede oyu elinde tutan halk, devleti de elinde tutuyordu. Bundan başka Solon'un yazdığı yasalar

düz ve açık olmadıklarından, miras ve tek mirasçı kızlarla (epikler) ilgili yasada da olduğu gibi, birbirinden farklıbirçok anlayışınortaya çıkmasının ve ister kişilerin, ister devletin bütün işlerinin mahkeme kararına bırakılmasının önüne geçilemiyordu. Bu durumu göz önünde tutarak birtakım kimseler Solon'un halkı karara egemen kılmak için yasaları bile bile açık seçik yazmadığını ileri sürüyorlar. Bu doğru olmasa gerek. Yasaların kapalı bir biçimdeyazılmış olmalarının nedeninidaha çok bütün birbirinden farklı durumlarauyacak kalıbı bulamamış olmasında aramalıdır. Solon'un yapmak istediğini onun devlet düzeninde yaptığı değişikliklerin topuna birden bakarak değil de, bugün onlara göre anlamaya çalışmak yanlış olur.

Solon'un yasalarında halkı koruyan, halk egemenliğini geliştiren noktalar bunlardı. Yasaların yapılmasından önceki borçların kaldırılması, ondan sonra ağırlık ölçülerinin, ölçülerin ve sikke ayarlarının yükseltilmesi de bu yolda atılmış adımlardır. Atina'da kullanılmakta olan ölçüler, Argos kralı Pheidon'un koymuş olduğu ölçülerdi. Solon bunların birimleriniyükseltti. Eskiden yetmiş drakhme eden mina, yüz drakhmeye çıkarıldı. Eski sikke birliği çifte drakhme idi. Ağırlık ölçülerini Solon paraya uydurdu: Altmış üç mina bir talanton ağırlığındaydı; minalar staterlere ve başka küçük birimlere bölünüyordu.

Devleti anlattığımız yolda düzenledikten sonra Atinalılar yasalar konusundaşikâyetlerde bulunmak ya da birtakım şeyler sormak için gelip giderek Solon'u rahat bırakmadılar. Solon, Atina'da kalırsa ya yasalarında değişiklikler yapmak ya da yurttaşlarının düşmanlığını kazanmak durumunda kalacağını anladığından, bir yandan daher ikisinden de kaçındığından, yurttan uzaklaşarak hem ticaret, hem de görmek için Mısır'a yolculuğa çıktı.Yola çıkmadan önce on yıl yurda uğramayacağını, kendisinin Atina'da kalarak yasaları yorumlamasının doğru olmayacağını sandığını, herkesin

yazılı yasalara göre davranmasıgerektiğini söyledi. Atina'dan ayrılmasının bunlardan başka bir nedeni daha vardı: Zenginlerin çoğu borçların kaldırılması yüzünden ona düşman olmuşlardı. Her iki yan da yeni düzenin kendi bekledikleri gibi olmadığını görünce Solon'a karşı davranışlarını değiştirmişlerdi. Halk onun bütün toprağı yurttaşlar arasında yeniden bölüştüreceğini, yüksek soylular ise kendi durumlarına dokunulmayacağını, dokunulsa bile pek ufak bir değişiklik olacağını sanıyorlardı. Solon'a gelince, o, her iki yanın da karşısına çıkmış, iki yandan istediği kişilerle işbirliği yaparak tek egemen olmak elindeyken, ana yurdu kurtarmak, iyi yasalar yapabilmek için her iki partinin de düşmanlığını göze almaktan kaçınmamıştı.

İşlerin böyle olduğu bütün kaynaklarda aynı biçimde yer aldığı gibi, Solon'un kendisi de yazdığı şiirlerde aşağıdaki yolda anlatıyor:

"Halka yetecek kadar hak verdim; ölçüyü ne dar tuttum, ne de bol. Gücü ellerinde tutanlara, zenginlikleriyle göz kamaştıranlara yakışığından çok hiçbir şey almayın dedim. Her iki yanı da sağlam kalkanla korudum, haksız yere hiçbirine ötekini ezdirmedim."

Başka bir şiirinde halka karşı nasıl davranmanın iyi olduğunu anlatıyor: "Halk başıboş bırakılmaz, gemi çok kasılmazsa yol göstericilerinin ardından güzelce gelir. Çünkü büyük refaha kavuşanlar onu kaldıracak kadar düşünceli değillerse tokluk böylelerini şaşırtır."

Başka bir yerde de toprağın yeniden bölüştürülmesini isteyenler üzerine şunları söylüyor:

"Yağmaya çıkanların çok büyük umutları vardı: Bunların her biri zenginliğe kavuşacağını, benim yumuşak sözler

kullandığımı, fakat az sonra sert davranacağımı sanıyordu. O zaman pek boş ve budalaca düşünüyorlardı; şimdi ise bana düşmana bakar gibi öfkeyle yan yan bakıyorlar. Bunun için bir neden yok! Verdiğim sözleri tanrıların yardımıyla yerine getirdim. Ayrıca boş, anlamsız bir şey de yapmadım. Beni ne Tyrannoslar gibi sertlik ve zorbalıkla iş yapmak; ne de yurdun zengin toprağından efendiyle uşağa bir pay vermek sevindirir." Borçların kaldırılmasını ve önce köle olanların "yüklerinin atılması"yla özgürlüğe kavuşmalarını açıkça anlatıyor:

"Halkı neler için topladıysam, bunlardan biri gerçekleşmeden ben durup dinlendim mi? Zamanın yargıçlık kürsüsü önünde Olymposlu tanrıların ulu anası, pek iyi yürekli kara toprak tanığım olacaktır. Onun vücuduna saplanmış sayısız borç taşlarını ben söküp çıkardım; eskiden köleydi, şimdi özgür. Birtakımı haklı, birtakımı haksız olarak köle diye satılmış birçok yurttaşı kurtardım, ayrıca borç baskısı altında yurtlarından kaçmış olanları geri getirdim. Bunlar yabanda oradan oraya dolaşırlarken Attika dilini unutmuşlardı; yurtta insana yakışmayan kölelik boyunduruğu altında inleyenleri, ağaların zorbalıkları karşısında tir tir titreyenleri özgürlüğe ulaştırdım. Zoru hakla birleştirerek güçle bunları yaptım ve söz verdiğim gibi başardım. İyi ya da kötü her yurttaş için dosdoğru bir adalet sağlayan yasalar koydum. Kötü düşünceli, mal canlısı biri benim yerime üvendireyi eline almış olsaydı, halkı elinde tutamazdı. Birbirine düşman iki bölümden birinin o zaman istediklerini, ötekinin düşündüklerini uygulamaya koymuş olsaydım, Atina birçok insan yitirmişti. Bunlardan dolayı o köpek sürüsüyle karşılaşmış bir kurt gibi kendimi korumak için bir o yana bir bu yana dönüyordum."

Her iki yanın hoşnutsuzluğunu, söylenmelerini azarlayan bir dille şöyle anlatıyor:

"Halka açıkça sert birkaç söz söylemek gerekirse; şimdi ellerine geçen şeyleri düşlerinde bile görmemişlerdi. Bütün ağalara, gücü ellerinde tutanlara gelince, beni övmeliler, beni dost bilmelilerdi. Bana verilen yetki bir başkasına verilseydi, hem halkın dizginlerini tutamazdı, hem de sütü çalkalayıp kaymağını almaktan geri kalmazdı. Bense dövüşen iki düşman dizisinin arasında bir sınır taşı gibi dikilip durdum."

Yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı Solon yolculuğa çıktı. Atina'dan ayrılırken kentte karışıklık vardı. Bununla birlikte dört yıl sessizlik ve durgunluk içinde geçti. Fakat Solon'un arkhonluğundan sonraki beşinci yılda karışıklıklar yüzünden Atinalılar arkhon seçimini yapamadılar. Yeniden bir dört yıl daha geçince yine bu nedenle başsız kaldılar. İkinci bir dört yıl geçtikten sonra arkhon seçilen Damasias arkhonluktan zorla atılıncaya kadar iki yıl ve iki ay devletin başında kaldı. Parti kavgaları sürdüğünden Atinalılar beşi eski yüksek soylu ailelerden, üçü çiftçilerden, ikisi de işçilerden olmak üzere on arkhon seçmeye karar verdiler. Bu on arkhon Damasias'ın devrilmesinden sonraki yılda devleti yönetti. Buradan arkhonun elinde en büyük yetkilerin bulunduğu açık olarak anlaşılıyor. Bu memurluk için partilerin her zaman birbiriyle dövüştükleri görülüyor. Ne olursa olsun, Atinalılar durumlarından şikâyetçi olmayı sürdürüyorlardı: Kimileri bu yüzden fakir düştükleri için, borçların kaldırılmasını hoşnutsuzluğunun baş nedeni olarak gösteriyor, başkaları değişiklik beklediklerinden daha kapsamlı olduğu için yeni düzene kızıyorlardı. Bunlardan başka çekememezlik yüzünden birbirlerine düşman olanlar da vardı.

Ortada üç parti görülüyordu: Birincisi Paraliler (deniz kıyısından olanlar); bunların başında Alkmeonoğlu Megakles bulunuyordu. Görünüşte devlete orta sınıfın egemen olmasına çalışıyorlardı. İkincisi Pediaklar (ovada çiftlikleri

olanlar) partisiydi: Bunların istedikleri bir oligarkhia kurmaktı; yol göstericileri Lykurgos'du. Üçüncüsü Diakriler (dağlık Diakria'da yaşayanlar): Bunlar halk egemenliğinin en ateşli yandaşı sanılan Peisistratos'un ardındaydılar. Alacakları ellerinden gidip de yoksul düşenler, soyları pek lekesiz olmadığı için Atina'dan kovulmaktan korkanlar da bunların arasına girmişlerdi. Tyrannosluk devrildikten sonra birçok kimsenin hakları olmadığı halde yurttaş oldukları düşüncesiyle yurttaş listelerinin gözden geçirilmesi Peisistratos'tan yana olanlar arasında böylelerinin bulunduğunu açıkça gösteriyor. Her partinin adı topraklarını işledikleri yerin adından alınmaydı.

En ateşli halkçı sanılan ve Megara'ya karşı yapılan savaşta büyük bir ün kazanmış olan Peisistratos kendi kendini birçok yerinden yaraladıktan sonra bu işi düşman partiden olanların yaptığına, canını koruyabilmesi için kendisine koruyucular verilmesinin gerektiğine halkı inandırdı. Bu yoldaki öneriyi Ariston yaptı. Topuz taşıyanlar denilen bu koruyucularla halka karşı yürüyerek Komeas'ın arkhonluğundan, Solon'un yasalarını koyuşundan sonraki otuz ikinci yılda Akropolis'i ele geçirdi. Peisistratos koruyucu istediği zaman Solon'un bunu engellemeye çalıştığı ve şöyle dediği söyleniyor: "Ben bazılarınızdan daha derin görüşlü, başka bazılarınızdan da daha yürekliyim.

Peisistratos'un tyrannosluğu ele geçirmeye çalıştığını anlamayanlar kendilerinden daha derin görüşlü, bunu bildikleri halde susanlar da kendilerinden daha yürekli olduğum kimselerdir."

Solon halkı sözlerine inandıramayınca silahlarını evinin kapısı önüne çıkararak şimdiye kadar elinden geldiği kadar yurdun yardımına koştuğunu, -artık çok yaşlanmıştı- kendisi gibi davranma sırasının başkalarına geldiğini söyledi. Fakat öğütleriyle bir şey yapamadı. Egemenliği eline geçiren

Peisistratos şehri bir tyrannostan çok, yasalara saygı gösteren bir yurttaş gibi yönetti.Egemenliği daha iyice kök salmadan Megakles ile Lykurgos'un yandaşları işbirliği yaparak onu kovdular. Bu, ilk başa geçişinden beş yıl sonra, Hegesias'ın arkhonluğu zamanında oldu. Bundan on bir yıl sonra düşmanları karşısında sıkışık duruma düşen Megakles adamlarını yollayarak Peisistratos ile görüşmeler yaptı. Kızıyla evlenmesi koşuluyla, onu, bayatlamış pek safça bir oyunla kente soktu. Megakles önce tanrı Athena'nın kendi eliyle Peisistratos'u Atina'ya geri getireceği söylentisinin halk arasında yayılmasını sağladı. Boylu boslu güzel bir kadın bulup -Herodotos'un anlattığına göre Paiania bucağından; başka bir anlatışa göreyse, Trakyalı bir aileden Kallytos bucağına bağlı Phye adında, çelenk satıcı bir kızdı bu- kadını tanrı Athena gibi giydirip kuşatarak Peisistratos ile birlikte kente soktu. Peisistratos bir araba üzerinde yanında bu kadın olduğu halde Atina'ya giriyor, halk şaşkınlık içinde onu karşılıyor, yerlere kapanıyordu.

Peisistratos'un sürgünden ilk dönüşü böyle oldu. Bundan yaklaşık olarak altı yıl sonra ikinci kez kentten atıldı. Uzun zaman tutunamamıştı: Megakles'in kızıyla evlenmek istemediğinden her iki partinin düşmanlığından korkarak gizlice kaçıp gitti. Önce Therma körfezi yakınında Raikelos adlı bir yerde oturdu. Oradan Pangion Dağı çevresindeki yerlere geçti. Buralarda kazandığı paralarla ücretli askerler toplayıp Eretia'ya gitti. Atina'dan kaçısından on yıl sonra, bu kez ilk olarak zorlaiktidarı ele geçirmeye çalıştı. Kendisine başta Thebaililer ve Naksoslu Lygdamis başta gelmek üzere birçok kimse, bunlar arasında Eretia'da iktidarı ellerinde tutan atlılar, yardım ettiler. Pallena tapınağı yakınındaki savaşta düşmanlarını yendi. Kenti ele geçirdikten sonra halkın silahlarını alarak tyrannosluğu sağlam temeller üzerine oturttu. Naksos adasını da alıp Lygdamis'i oranın arkhonu yaptı. Halkın elinden silahlarını şöylelikle aldı: Yurttaşları silahlanmış olarak gözden geçirmek üzere

Theseus tapınağının avlusunda topladı. Orada onlara bir konuşmayapmayabaşladı. Alçak sesle konuşuyordu. Dinleyenler iyi işitemediklerini söyleyince Peisistratos onlara Akropolis'in gireğine kadar çıkmalarını buyurdu. O halkıkonuşarak oyalarken önceden bu iş için ayrılmış adamları silahları toplayıp Theseion tapınağının yanında bulunan odalarına koyup kapattılar ve gelip ona işaret verdiler.Peisistratos sözlerini bitirirken dinleyenlere silahlarının ne olduğunu da anlattı. Olan bitenden dolayı şaşırmamalarını, yüreklerine korku girmemesini, herkesin işinin başına gitmesini, bütün devlet işlerine bundan böyle kendisinin bakacağını söyledi.

Peisistratos'un tyrannosluğu başlangıçta bu şekilde kuruldu ve gördüğümüz değişik durumlardan geçti. Yukarda söylediği gibi Atina'nın işlerini ölçülü, bir tyrannostan çok yasalara uyan bir yurttaş gibi yürütüyordu. Herkesin iyiliği için çalışan, yumuşak, yanılanların kusuruna bakmayan bir adamdı. Toprağı işleyerek kendilerini besleyebilsinler diye yoksullara işlerine bakmak için borç para verirdi. Bunu iki amaçla yapıyordu. Birinci amacı yurttaşların kentte boş vakit geçirmemeleri, kırlara dağılmaları, ortalama bir varlığa kavuşup kendi işleriyle uğraşarak devlet işlerine karışmak için ne dilekleri, ne de vakitleri olmaması idi. İkinci amacı da devlete gelir sağlamaktı: Ne kadar çok yer ekilirse aldığı para da o kadar artıyordu. Peisistratos, köylülerden onda bir alıyordu. Yine bu nedenle bucak yargıçlıklarını kurdu. Sık sık kendisi de köylere gidip ne var ne yok gözden geçiriyor, kavgalıları uzlaştırıyor, taşradakilerin şehre inip işlerini yüzüstü bırakmalarının önüne geçmeye çalışıyordu. Yine böyle bir dolaşmasında Peisistratos ile Hymettos'taki sonradan "vergisiz tarla" adını alan yeri işleyen köylü arasında herkesin bildiği konuşma geçmiş. Peisistratos bir adamın baştan başa taşlarla dolu bir yeri kazıp işlediğini görerek şaşıyor; yanındaki adamını gönderip tarladan ne ürün aldığını sorduruyor. Köylünün verdiği karşılık şudur:

"Yalnızca kötülük ve zahmet: Peisistratos bunlardan da onda bir alacak." Adam karşısındakinin kim olduğunu bilmeyerek bunları söylemişti. Köylünün açık sözlülüğüne ve çalışkanlığına sevinen Peisistratos onu her türlü vergiden bağışladı. Peisistratos'un yönetimi halkı hiçbir alanda sıkmadı. Durmadan barış için çalıştığı gibi içerde de sessizliği ve dinginliği korumasını bildi. Bu yüzden sonradan çok defa Peisistratos'un tyrannosluğu için Kronos Çağı denildi. Oğulları onun yerine geçtikten sonra durum değişti: tyrannosluk ağır bir baskı oldu. Bütün anlatılan iyilikleri arasında en övülecek yanı çok ateşli bir halkçı ve herkesin iyiliğine çalışan bir adam olmasıydı. Bundan başka işleri yasalara uyarak düzenlemek istiyor, yalnızca kendi bildiğine göre davranmaktan, zorbalık etmekten kaçınıyordu. Bir kere birisi öldürme suçundan Areopagos Meclisi önünde ona karşı dava açmıştı. Peisistratos kendisini korumak için Areopagos önüne çıktı. Davacı korkarak davadan vazgeçti. Uzun zaman iktidarda kalmasının ve her devrildiğinde, kolaylıkla yeniden başa geçmesinin nedeni de budur. Yüksek soyluların ve halkın çoğu onu istiyordu. Kimilerini dostluk bağları, başka kimilerini de işleri için onlara yaptığı yardımlarla kendine bağlıyordu: Her iki yanın aradığı adamdı. Bu zamanlarda Atinalıların tyrannoslar konusundaki yasaları,hepsinden çok da tyrannosluk kurmaya kalkışmakla ilgili yasa,pek yumuşaktı. Bu sonuncu yasanın metni şöyledir:

"Bunlar Atinalıların atalarından kalma yasalarıdır: Tyrannos olmaya kalkışanın ya da tyrannosluk kurmak için başkasıyla işbirliği edenin kendisi ve soyu bütün yurttaşlık hak ve şereflerini yitirecektir."

Peisistratos yaşlandığında da iktidardaydıve Philoneos'un arkhonluğu zamanında hastalanarak öldü. İlk tyrannos oluşundan sonra otuz üç yıl yaşamış, bunun on dokuz yılını iktidarda, geri kalanını sürgünde geçirmişti. Buradan Peisistratos'un Solon'un sevgilisi olduğunu ve Salamis Adası

için Megaralılara karşı yapılan savaşta komutanlık ettiğini söyleyenlerin bunu uydurdukları pek açık olarak anlaşılıyor. Yaşları, bunun olamayacağını gösteriyor: Her ikisinin yaşadığı zamanı ve hangi arkhon zamanında öldüklerini düşünmek yeter.

Peisistratos öldükten sonra oğulları iktidarı ellerine aldılar, işleri eski biçimde yürüttüler. Peisistratos'un Atinalı olan yasal karısından Hippias ile Hipparkhos adlı iki oğlu, Agoslu başka bir kadından da adları İapon ile Hegesistratos olan yine iki oğlu vardı. Sonuncunun lâkabı Thettalos'tu. Peisistratos, Argos'tan Argoslu bir adamın kızını almıştı. Bu adamın adı Gorgilos, önce Kypselos oğullarından Amprikalı Arkhinos ile evli olan kızının adı da Timonessa idi. Argoslularla Peisistratos arasında bu evlenme dolayısıyla dostluk vardı ve Pallene Tapınağı yakınındaki savaşta Hegesistratos'un getirdiği bin Argoslu Peisistratos'la birlikte dövüşüyorlardı. Peisistratos Argoslu kadınla kimilerine göre ilk kaçtığı zaman, kimilerininanlattıklarına göre deiktidardayken evlenmişti.

Yaşları ve doğuş hakları gereğince iktidar Hipparkhos ile Hippias'ın ellerinde idi. Bunlardan yaşça daha büyük, doğuştan devlet işlerine istekli ve ağırbaşlı olan Hippias yönetimi ele aldı. Hipparkhos'un hoş vakit geçirmeyi, müzikve şiiri seven, sevgi düşkünü bir yaratılışı vardı. Anakreon'u, Simonides'i ve daha başka şairleri Atina'ya çağıran oydu. Çok daha genç olan Thettalos hiçbir şeyden çekinmeyen azgın ve dikbaşlı biriydi. Ötekilerin uğradıkları bütün kötülükleronun yüzünden çıktı. Harmodios'a âşık olan Thettalos sevgisine karşılık göremeyince öfkesini yenmek şöyle dursun, tersine, her fırsatta ona öfkesiniduyurdu. Harmodios'un kız kardeşi, Panathenaia bayramında sepet taşıyıcı (1) olacaktı. Thettalos, Harmodios'un namuslu bir adam gibi yaşamadığını söyleyerek bunun önüne geçti.

Buna çok kızan Harmodios ile Aristogeiton başka birçok kimseyle birlikte bilinen işi yaptılar.

Panathenaia bayramı günü Akropolis'te pusuda Hippias'ı beklerlerken -Hiparkhos alayı hazırlayıp yola çıkaracak, o da karşılayacaktı-, işi bilenlerden birinin Hippias ile sıkı fıkıkonuştuğunu görünce her şeyin açığa vurulduğunu sandılar; yakalanmadan önce bir şey yapmak istediklerinden aşağı koştular ve ikisi zamanındanönce ileri atılarak Leokreion tapınağı yakınında alayı düzene koymakla uğraşan Hipparkhos'u öldürdüler. Böylece bütün iş bozuldu. Harmodios'u Hipparkhos'un koruyucuları hemen oracıkta öldürdüler. Aristogeiton ise sonradan yakalanıp uzun işkenceler ardından öldürüldü. Yüksek ailelerden tyrannosun dostu olan birçok kimsenin tasarlanandan bilgileri olduğunu işkence zoruyla söyledi. Hemen yapılan araştırmalar sonunda böyle olduğunu gösterir hiçbir iz bulunamadı. Hippias'ın bayram alayında bulunanların silahlarını almak için yoklama yaptırdığı, birçoklarının üzerinde hançer bulunduğu sözleri doğru değildir. Çünkü alayda bulunanlar o dönemlerdesilahlı değillerdi. Bu sonradan demokratia zamanında çıkan bir gelenektir. Halkçılar Aristogeiton'un, tyrannosun dostlarını yalan olduğunu bile bile suçladığını, bununla tyrannoslara kendi dostlarını suçsuz olarak ortadan kaldırtmakla hem pek dinsizce bir cinayet işletmek, hem de böylelikle güçsüz düşürmek istediğini, başka birtakım kimseler ise onun bunu uydurmadığını, suç ortaklarını ele verdiğini söylüyorlar. Ne yaptıysa ölüme kavuşamayan Aristogeiton, en sonunda daha birçok kimseyi de ele vereceğini söyleyip kendisine bir şey yapılmayacağının güvencesiolarak Hippias'ı sağ elini uzatmaya kandırdı. Elini sıktıktan sonra kardeşinin katiline elini uzattığı için onunla alay etti. Buna pek kızan Hippias öfkesinden kendini tutamadı, hançerini çekip onu öldürdü.

Bundan sonra Hippias'ın tyrannosluğu çok daha ezici oldu. Kardeşinin öcünü almak amacıyla birçok kimseyi öldürdüğü, sürgüne yolladığı için herkes ona karşı güvensizlikve kin besliyordu. Hipparkhos'un öldürülmesinden üç yıl sonra kentte durum kötü olduğundan Munikhia'yı surlarla sağlamlaştırmaya başladı. Oraya yerleşmek istiyordu. Bu işlerle uğraşırken Lakedaimonialıların kralı Kleomenes eliyle kentten atıldı. Delphi'den sık sık Lakenialılara tyrannosluğu devirmelerini bildiren tanrı sözleri işitilmişti. Bunun nedeni şuydu: Başlarına Alkmeonoğullarının geçtiği Atinalı sürgünler, kendi güçleriyle Atina'ya dönemiyorlardı. Her girişimleri başarısızlıkla sonuçlanıyordu: Parnas Dağları üzerindeki Leipsydrion'u sağlamlaştırmışlardı. Buraya Atina'dan kaçıp gelenler de olmuştu. Tyrannoslar orayı kuşattılar, sürgünleri oradan çekilip gitmek zorunda bıraktılar. Sonradan içki eğlencelerinde bu felâket üzerine yakılmışşu şarkı söylenirdi:

"Ah, arkadaşları ele veren hain Leipsydrion! Savaşta yürekli, soyları yüksek ne erleri yok ettin. Kimlerin oğulları olduklarını o zaman gösterdiler." Bütün uğraşmalar boşa gidince Delphi'deki tapınağın yapılmasını üzerlerine aldılar. Böylece Lakedaimonialıların yardımını sağlamak için gereken paraellerinde bol bol bulunuyordu. Tanrıdan bir şey sormak üzere her gelişlerinde kâhin kadın Pythia Lakedaimonialılara Atina'yı kurtarmalarını söyleye söyleye, Peisistratos oğullarıyla aralarında konukluk anlaşması olmasına karşın,sonunda onlara bunu yaptırdı. Peisistratosoğullarıyla Argoslular arasındaki dostluk Lakedaimonaialıların bu kararını kolaylaştırdı. Lakedaimonialılar önce Ankhimolus'u bir ordu ile denizden gönderdiler. Thesalialı Kineas'ın bin atlıyla yardıma koşması sonunda Ankhimelos'un yenilmesi ve öldürülmesi Lakedaimonialıları kızdırdı. Bu sefer daha büyük bir orduyla kralları Kleomenes'i karadan yolladılar. Kleomenes Attika'ya

girmesine engel olmak isteyen Thessalialı atlıları yendikten sonra Hippias'ı Pelargikon adıyla anılan kaleye kapattı. Atinalılarla birlikte orayı kuşattı. Kleomenes surlar önünde konaklamakta iken, Peisistratosoğullarının çocukları kaçarken yakalandılar. Bunun üzerine Peisistratosoğulları çocuklarının sağ olarak kendilerine verilmeleri koşuluyla bir anlaşma yaptıktan sonra beş gün içinde neleri varsa alıp götürerek Harpaktides'in arkhonluğu yılında Akropolis'i Atinalıların eline bıraktılar.Peisistratosoğulları babalarının ölümünden sonra şöyle böyle on yedi yıl tyrannosluğu ellerinde tutmuş oluyorlar. Onlarla babaları hep birlikte toplam olarak kırk dokuz yıl iktidarda kaldılar. Tyrannosluk devrildikten sonra tyrannosların dostu olan Teisandros oğlu

İsagoras ile Alkmeonoğulları soyundan Kleisthenos arasında parti kavgaları başladı. Düşmanlarının siyasa dernekleri (hetair) karşısında yenilen Kleisthenes devletin yönetimini çoğunluğavermeye çalışarak halkı kendi yanına çekti. Yandaşlarının azaldığını gören İsagoras aralarında konukluk bağı olan Kleomenes'i yeniden çağırarak onu "lekeyi temizleme" konusundakandırdı: Alkmeonoğullarının hâlâ eski cinayetle lekeli oldukları sanılıyordu. Kleisthenes gizlice kaçıp gidiyor, az adamla gelmiş olan Kleomenes yedi yüz Atinalı ocağı, lekeli diye sürüyordu. Bunları yaptıktan sonra Meclis'i dağıtmaya, İsagoras ile üç yüz arkadaşını devletin başına geçirmeye kalkıştı. Meclis buna karşı koyduğundan ve halk toplanmaya başladığından Kleomenes ile İsagoras, adamlarıyla birlikte kaçıp Akropolis'e sığındılar. Halk Akropolis'i kuşatıp iki gün orada bekledi. Üçüncü gün bir anlaşma yaparak Kleomenes ile bütün yancılarını salıverdi; Kleisthenes ile öteki sürgünleri geri çağırdı.

Halk işleri ele alınca Kleisthenes yol gösterici ve halk partisinin başkanı oldu. Tyrannosların kovulmasındaki en büyük rolü Alkmeonoğulları oynamışlar, bunu başarıncaya kadar durmadan halkı ayaklandırmışlardı. Daha

Alkmeonoğullarından önce, Kedon, tyrannosları devirmeyi denemişti. İçki eğlencelerinde onu öven bir şarkı söylenirdi:

"Kedon için de doldur, köle; yiğitlere bir kadeh şarap sunarken onu da unutma sakın"!

Bu nedenlerden, halk Kleisthenes'e güveniyordu. Halk partisinin başına geçmiş olan Kleisthenes, tyrannosların devrilmesinden üç yıl sonra, İsagoras'ın arkhonluğu yılında şu değişiklikleri yaptı: Önce bütün Atinalıları dört yerine on kabileye böldü. Bunu yaparken halkı işe karıştırmayı, daha çok kimsenin devlet yönetimine katılmasını sağlamayı düşünüyordu. Sonraları soy listelerinin gözden geçirilmesini isteyenlere karşı söylenmesi gelenekleşen "Kabileleri soruşturmayın!" sözü buradan çıkmıştır. Bundan sonra her kabileden ellişer üye alınmak üzere beş yüz kişilik bir meclis kurdu. Eski meclisin dört yüz üyesi vardı: Dört kabilenin her birinden yüzer kişi alınıyordu. Kabile sayısını on iki yapmamasının nedeni kendi bölümlemesinineskiden yapılmış olan trittysler bölümlemesineuymaması içindi. Öyle yapmış olsaydı dört kabilenin on iki trittysi olduğundan halkı dilediği gibi karıştırmayacaktı. Ülkeyi bucaklara (demos) ayırarak otuza böldü. Bucaklardan onu kent çevresinde, onu deniz kıyısında, on tanesi de kıyıdan uzak olan içerlek yerlerdeydi. Bunlara trittys adını verdi ve her kabileye üç tanesi düşmek üzere bunları kurayla on kabile arasında bölüştürdü. Bunu her kabilede ilin ayrı üç bölgesinden birer bölümün bulunması için yapıyordu. Babalarının adlarıyla birbirlerini çağırarak yeni yurttaşları belli etmemeleri, bucağa göre adlarını söylemeleri için bucakların her birinde oturanların hepsine o bucağın adı veriliyordu. Atinalıların birbirlerini bucak adlarıyla çağırmaları bu zamandan başlar. Her bucağa bir bucak müdürü (demarkh) atadı. Bunlar eskiden naukrarların gördüğü işlere bakacaklardı. Çünkü bucaklar eski naukrarialaların yerlerini tutuyorlardı.Bucaklardan bazılarınabulundukları yerlerin

adını, bazılarına efsanenin anlattığı kurucularının adını verdi. Çünkü yeni bucaklardan birçoğunun adı yoktu. Soyları, phratriaları (2) ve rahiplikleri, geleneğe bağlı kalarak, eskiden olduğu gibi bıraktı. Kabilelere koruyucuları olacak kahramanların adları verildi. Bunun için önceden seçilen yüz ad arasından on tanesini kâhin kadın Pythi ayırdı.

Bütün bunlar olup bittikten sonra devlet yönetimi Solon'unkinden çok daha halkçı bir kılığa büründü.Tyrannoslar Solon'un koymuş olduğu yasalara göre iş görmedikleri için onları ortadan kaldırmış gibiydiler. Kleisthenes çokluğu kazanmak için yeni yasalar yaptı. Ostrakismos (3) yasası bunlardan biriydi. Bu yeni yasalar konulduktan dört yıl sonra, Hermokreon'un arkhonluğu yılında Beşyüzler Meclisi üyelerine bugün de etmekte oldukları yemin ilk olarak ettirildi. Bundan sonra her kabileden bir kişi olmak üzere strategoslar (yaya komutanları) seçildi; bütün ordunun başı polemarkhos (başbuğ) idi. On bir yıl sonra Phainippos'un arkhonluğu yılında Atinalılar Marathon'da düşmanı yendiler. Aradan yeniden iki yıl daha geçince kendini güçlü gören halk Ostrakismos yasasını o zaman ilk olarak kullandı. Bu yasa sözü geçen sivrilmiş kimselere karşı duyulan güvensizlikten doğmuştu: Tyrannosluğu kurduğu zaman Peisistratos'un strategos ve halk partisinin başı olduğunu daha kimse unutmamıştı. İlk olarak kendisine karşı Ostrakismos kullanılan kimse Peisistratos'un akrabalarından Kharmosoğlu Kollytoslu Hipparkhos oldu. Kleisthenes en çok onu düşünerek bu yasayı yapmıştı ve bir kolayını bulup onu sürgüne yollamak istiyordu. Atinalılar, tyrannosların dostu olup karışıklıklarda onlarla birlikte büyük suç işlememiş olanlara karşı -halkın her zaman yaptığı gibi- yumuşak davranarak kentte oturmalarına göz yummuşlardı. Bunların yol göstericisi ve başı Hipparkhos'tu. Hemen ondan sonraki yılda, Telesinos'un arkhonluğu zamanında, dokuz arkhonun

seçimini fasulye taneleriyle kura çekerek yaptılar. Kura için önce bütün kabilelerde bucaklar beş yüz kişi ayırıyorlardı. Tyrannosluk devrileli beri bu ilk kez yapılıyordu. O zamana gelinceye kadarbütün arkhonlar seçimle belirleniyorduYine bu yıl içinde Hippokrates'in oğlu Alopeke Bucağından Megakles Ostrakismos sonunda sürgüne gönderildi. Tyrannos dostlarına karşı yapılan Ostrakismos Yasası ilk üç yıl içinde yalnızca böylelerine karşı kullanıldı. Fakat dördüncü yılda çok büyüdüklerini sandıkları başka kimseleri de bu yasayla sürgüne yolladılar. Tyrannosluk yanlıları dışında kalan kimselerden önce Ostrakismos'a çarpılan Ariphronoğlu Ksanthippos oldu. Bundan iki yıl sonra Nikodemos'un arkhonluğu zamanında Maroneia'daki maden yatakları bulundu. Bunların işletilmesi kente yüz talanton (4) kazanç bıraktı. Birtakım kimseler paranın halka dağıtılması gerektiğini ileri sürdüler. Themistokles bu parayla ne yapacağını söylemeden Atinalıların en zenginlerinden yüz kişinin her birine birer talanton ödünç olarak verilmesini isteyerek bunun önüne geçti: Halk paranın yerinde kullanılmış olduğunu söylerse harcanan para kentin masrafı sayılacak, yerinde kullanılmadı denilirse ödünç almış olanlar bu parayı ödeyeceklerdi. Bu koşullarla kendisine bırakılan parayla Themistokles yüz trieres(5) yaptırdı: Yüz zenginden her biri bir geminin yapılmasını üzerine almıştı. Salamis deniz savaşında işte bu gemilerle barbarlara karşı dövüştüler. Yine bu sıralarda Lysimakhos'un oğlu Aristeides Ostrakismos'a çarptırılarak sürüldü. Üç yıl sonra Hypsekhides'in arkhonluğu zamanında Serhas'ın savaş yolculuğu yüzünden Ostrakismos ile sürülen herkesi Atinalılar geri çağırdılar. Bundan sonra Ostrakismos ile sürülenler, Geraistos ile Skyliaion burunları arasında oturacaklardı. Daha öteye geçen sürgünler bütün yurttaşlık hak ve şereflerini yitireceklerdi.

Bir yandan halk egemenliğiböylece yavaş yavaş gelişirken, öte yandan da Atina yükselmişti. Med

savaşlarından sonra Areopagos Meclisi yeniden güçlenmeye başlayarak kentin yönetimini eline aldı. Onun bu egemen duruma çıkması bir kararla olmuş değildi, Salamis deniz savaşına neden olmasından ileri geliyordu.

Strategoslar güçlükler karşısında ne yapacaklarını şaşırıp çağırıcılar çıkartarakherkes kendi canını kurtarsın diyebağırttıkları zaman Areopagos Meclisi para bulup dövüşeceklere sekizer drakhme vererek gemileri gereken sayıda askerle doldurdu. Bu yüzden Atinalılar onun nüfuzu karşısında boyun eğmek zorunda kaldılar.O dönemde Atinalıların yönetimi çok iyiydi. Yine aynı dönemde Atinalılar savaş işlerini iyice öğrendiler. Hellenler arasında ün kazandılar, Lakedaimonialıların isteklerine aykırı olarak deniz egemenliğini (hegemonia) ele geçirdiler.

Halkın başındao dönemde Lysimakhos'un oğlu Aristeides ile Neokles'in oğlu Themistokles vardı. Bu ikincisi için çok büyük bir savaş adamı deniliyordu, birincisi pek usta bir siyasacıydı ve doğruluğu onu bütün çağdaşlarından üstün kılıyordu. Bundan dolayı Atinalılar birini komutan, ötekini danışman olarak kullanıyorlardı. İkisinin arası açık olmasına karşın surların yeniden yapımını birlikte gözettiler. Kral Pausanias'ın davranışıyla Yunanlılar arasında Lakedaimonialılara karşı nefret duyguları uyandırdığını gözlemleyipbundan yararlanarakYunanlıları birleşikleri olan Lakedaimonialılardan ayırmaya girişen Aristeides'ti. Atina ile birleşmiş olan kentlere Salamis deniz savaşından iki yıl sonra Timosthenes'in arkhonluğu zamanında ilk vergileri yükleyen yine oydu. Yine Aristeides; birinin dostu ötekinin dostu, birinin düşmanı ötekinin düşmanı olacağı ilkesiyle Yunanlılarla bir anlaşma yaptı; yemin töreninden sonra anlaşmanın hiç bozulmayacağına bir işaret olarak denize kızgın demir külçeleri atıldı.

Bundan sonra Atina kendine güvenmeye başladığından ve kentte büyük varlıklar biriktiğinden Aristeides Atinalılara egemenliği ele geçirmeleri, kente göçüp yerleşmeleri öğüdünü verdi. Kentte hepsinin ekmeklerini kazanabileceklerini, bir bölümünün askerlik yapacağını,başka bir bölümününkenti koruyacağını, daha başkalarının devlet işlerine bakacaklarını, böylelikle egemenliklerini koruyabileceklerini söylüyordu. Atinalılar Aristeides'in sözlerine inandılar, egemenliği ellerine alarak Khioslular, Lesboslular, Samoslulardan başka bütün birleşiklerine karşı daha sert davranmaya başladılar. Bu üç adanın yönetim biçimine karışmıyor, boyundurukları altında bulundurduklarına, eskiden olduğu gibi buyurmalarına ses çıkarmayarak onlara imparatorluklarının koruyucusu görevini yaptırıyorlardı.Öte yandan Aristeides'in açtığı çığırda yürünerek çoğunluğa hayatını kolayca kazanma olanağı verildi. Birleşiklerinin verdikleri vergilerle ve gümrük ücretleriyle yirmi binden çok insanı beslemeyi başardılar. Altı bin yargıç, bin altı yüz okçu, bunlardan başka bin iki yüz atlı, beş yüz kişilik meclis, beş yüz gemi tezgâhı bekçisi, ayrıca elli kent bekçisi vardı; yedi yüz kişi yurtiçinde, bir o kadar kişi de yurtdışında devlet memuru olarak bulunuyordu. Sonradan Atina savaşa girince bunlara iki bin beş yüz hoplit (ağır silahlı er), yirmi kıyı koruyucu gemi, kurayla alınan tayfalarınınsayısı iki bin olan vergi toplama gemileri katıldı. Bu sayılara Prytaneion'da (6) yiyip içenleri, öksüzleri, cezaevi bekçilerini de eklemelidir. Bütün bunların masrafı devlet kasasından çıkıyordu.

Halk ekmeğini bu işlerle kazanıyordu. Areopagos, etkisi yavaş yavaş azalmakla birlikte Med savaşlarından sonra on yedi yıl boyunca devletin yönetimini elinde tuttu. Çoğunluğunsayısı ve gücü arttığından Sophonides'in oğlu olan ve rüşvet almaz, doğruluktan ayrılmaz bir adam diye tanınan Ephialtes halk partisinin yol göstericiliğine ve başkanlığına geçerek Areopagos Meclisi'ne saldırdı.

Yönetimleri sırasında yaptıkları işlerden dolayı onlara karşı dava açarak önce birçok meclis üyesini uzaklaştırdı. Bundan sonra Konon'un arkhonluğu yılında, başlangıçta olmayan fakat sonradan zamanla ona verilmiş bulunan ve onu böylece devletin gözcüsü kılan bütün haklarla yetkileri Areopagos Meclisi'nin elinden aldı. Bu yetkilerden bazılarınıBeşyüzler Meclisi'ne, bazılarını da halk meclisiyle halk mahkemelerine verdi. Ephialtes bunları AreopagosMeclisi üyelerinden olan, fakat Medlerden yana olmak suçuyla mahkemeye verilmesini bekleyen Themistokles'in yardımıyla yapıyordu. Areopagos Meclisi'nin ortadan kalkmasını isteyen Themistokles bir yandan Ephialtes'e Areopagos'un onu yakalayıp hapsedeceğini söylerken öte yandan Areopagos Meclisi üyelerine de onlara devletin yönetim biçimini değiştirmek amacıyla toplanmışkimseler bulunduğunu, bunları kendilerine göstereceğinisöyledi. Meclisin bu amaçla seçtiği birkaç kişiyi Themistokles toplananlarıgöstereceğim diye Ephialtes'in bulunduğu yere götürerek onlarla sıkı fıkı konuşmaya girişti. Ephialtes bunu görünce büyük bir korkuya kapılarak yarı giyinmiş, yarı giyinmemiş bir halde mihraba sığındı. Bu olaya herkes şaştı. Beşyüzler Meclisi toplantıya çağırıldı. Ephialtes ile Themistokles önce burada, sonra da Halk Meclisi önünde Areopagos Meclisi üyelerini suçladılar. Sonunda Areopagos'un elindeki yüksek yetkilerialdılar. Bununla birlikte Themistokles Med yandaşlığı suçundan sorguya çekilmekten kendini kurtaramadığı gibi, Ephialtes de aradan çok geçmeden Tangaralı Aristodikos'un eliyle haince öldürülerek ortadan kaldırıldı. Areopagos Meclisi devlet işleri üzerindeki gözcülüğünü böylelikle yitirdi.

Bundan sonra halka yol göstericiler değil, halk avcıları olan demagogların ortaya çıkması yüzünden devletin düzeni gevşedi. Kötü bir raslantıolarak bu sıralarda ılımlılarındeğerli bir yol göstericileri yoktu: Başlarında bulunan Miltiadesoğlu Kimon pek becerikli bir kimse olmadığı gibi siyasayla

uğraşmaya da geç başlamıştı. Bundan başka iyi yurttaşların çoğu savaşlarda ölüyordu. O zamanlarda kütüğe yazılı olan yurttaşlar savaş için askere alındığından ve orduların başlarında deneyimsiz, yalnızca babalarının iyi ünleri yüzünden saygı gören komutanlar bulunduğundan her defasında şehirden ayrılanların iki bin ya da üç bin kadarı geri dönmüyor, böylece her iki yanın da, hem halk, hem de zenginler partisinin iyileri tükeniyorlardı. Bütün devlet işlerinde yasalara, eskiden olduğu gibi sıkı sıkıya bağlı olunmasa da dokuz arkhonun seçimine dokunmadılar. Yalnızca, Ephialtes'in ölümünden beş yıl sonra dokuz arkhonluk için çekilecek kuraya girmek üzere zeugitler (çiftçi) sınıfından olanların da bir ilk seçimle aday olarak gösterilebilmelerine karar verdiler. Arkhonluk eden ilk zeugit Mnesithides idi. Bu zamana gelinceye kadar bütün arkhonlar pentakosiomedimnoslar ve atlılar sınıflarından seçiliyordu: Zeugitler yalnızca küçük, sıradan memurluklarda bulunuyorlardı; yasaların buyurduklarından herhangi birini bucaklar görmemezlikten gelmişlerse o başka.

Bundan dört yıl sonra, Lysikrates'in arkhonluğu zamanında bucak (demos) yargıçlığı adıyla anılan otuz yargıçlık yeniden kuruldu. Yine bundan iki yıl sonra, Antidotos'un arkhonluğu zamanında yurttaşların sayısı çok artmış olduğundan Perikles'in önerisi üzerine ana babaları Atinalı olmayanların yurttaşlık haklarının tanınmamasına karar verildi.

Bundan sonra Perikles Halk Partisi'nin başına geçti. Komutanlık süresinibitiren Kimon'u görevdeyken yaptıklarınınhesabını vermek üzere mahkeme önüne çağırarak daha genç yaşta kendisini tanıtmıştı. Onun yönetimi ele almasıyla devlet biçimi daha halkçılaştı. Çünkü Perikles hem Areopagos Meclisi'nin elinde kalmış olan yetkilerdenbirkaçını daha aldı, hem de Atina'nın çalışmalarını bir deniz gücü olma hedefineyöneltti. Bu yeni

yol çoğunluğuyüreklendirdi ve bütün yönetimi daha fazla kendi ellerine alma olanağı sağladı.

Salamis deniz savaşından kırk sekiz yıl sonra Pythodoros'un arkhonluğu döneminde Peloponnesos savaşı patlak verdi. Bu savaş boyunca kentte kapalı kalan, kendisine her sefer için verilen parayla yaşamaya alışan halk ister istemezdevlet işlerine bakmayı kendi üzerine aldı. Yargıçlık için yurttaşlara ücret verilmesini ilk uygulayan da Perikles'tir. Bu, halkı kazanmak için Kimon'un zenginliğine ve cömertliğine karşı alınan bir önlemdi. Çünkü bir kral kadar zengin olan Kimon masraflarını kendisi karşılamaküzere aldığı devlet hizmetlerini parlak bir biçimdebaşarmakla kalmıyor, ayrıca kendi bucaklılarından birçoğunu besliyordu. Her gün her Lakialı - Kimon Lakia bucağındandı- onun yanına gidip istekte bulununca,kendine yeterli olanı ve gerekeni ondan alabilirdi. Bundan başka her dileyenin kolayca girip yemişleri toplayabilmesi için tarlalarından, bahçelerinden hiçbiri çitle, duvarla çevrilmiş değildi. Böyle bir cömertlikte bulunmaya gücü yetmeyen Perikles, Oie bucağından Damenides'in "Kendi paran yetmiyorsa halka kendi parasını ver" diye verdiğiöğüde -bu adam Perikles'e birçok işlerde yol göstermiş olacak; bu yüzden onu sonradan halk kararıyla sürgüne yolladılar- uyarak yargıçlar için ücret koydurdu. Birtakım kimseler onun bunu yapmakla yargıçların kötüleşmesine yol açtığını, iyi adamlar yerine bile bile kötülerin yargıç seçildiğini söylüyorlar. Yargıçlara rüşvet vermek de bundan sonra başladı. Bu yolda ilk adımı Pylos Adası'ndaki komutanlığından sonra Anytos attı: Pylos'u düşmana kaptırdığı için mahkemeye verilince yargıçlara rüşvet yedirerek kendini kurtardı.

Perikles, halkın başında bulundukça devletin düzeni iyiydi. O öldükten sonra çok kötüleşti. Halk ilk defa olarak o zaman ılımlılar partisindeki yüksek soyluların ve

kibarlarınsaymadıkları birinibaş olarak seçti. Eskiden halkın yol göstericileri hep yüksek soylular arasından çıkıyordu. En eskiden halkın ilk önderi olan Solon'la ondan sonra gelen Peisistratos, her ikisi de yüksek soydan ve tanınmış kimselerdendi. Tyrannosluk devrildikten sonra başa geçen Kleisthenes ise Alkmeonoğullarındandı: Öteki parti İsagoras'ın sürgüne yollanmasından sonra ona karşılık kimseyi çıkaramadı. Bundan sonra Halk Partisi'ne Ksanthippos, yüksek soylulara da Miltiades başkanlık ettiler. Onların ardından Themistokles ile Aristeides geldiler. Bunlardan sonra Ephialtes halkın, Kimon da zenginlerin öncüsü oldu. Daha sonra Perikles Halk Partisi'nin, Kimon'un yakını olan Tyukydides de ötekilerin başına geçti. Perikles'in ölümünden sonra yüksek soyluların öncüsü Nikias -sonradan Sicilya'da ölen- halkınsa Kleainetos oğlu Kleon oldu. Öfke ve şiddeti yüzünden bu sonuncunun halkı iyice bozmuş olduğu anlaşılıyor. İlk olarak sözcü kürsüsünde bağırıp çağıran, sövüp sayan budur. Başkaları gibi düzgün bir kılıkla konuşacak yerde deri önlüğüyle halkın önüne söz söylemeye çıkıyordu. Bunlardan sonra Halk Partisi'ne çalgı yapıcısı Kleophon, ötekilere Hagnonoğlu Theremenes başkan oldu. Kleophon yardım olarak yoksulyurttaşlara iki obolos (7) verilmesini sağladı. Bu yardım halka bir süre yapıldı. Sonra Paiania Bucağı'dan Kallikrates önce iki obolosuüç obolosaçıkaracağım diye halkı aldatarak bunu kaldırdı. Bunların her ikisini de, hem Kleophon'u, hem Kallikrates'i Atinalılar sonradan ölüme mahkûm ettiler. Halk aldatıldığını anlayınca kendini iyi olmayan şeyleri yapmaya sürüklemiş olanlara karşı kin besler. Kleophon'dan sonra hiçbir şeyden ürkmeyen, günlük yararlardan başka bir şey düşünmeyipilerisini görmeksizin çoğunluğa kendilerini beğendirmek için ellerinden geleni yapmakta en önde gidenkimseler halk öncülüğünde aralıksız olarak birbirlerini kovaladılar. Eskiler bir yana bırakılacak olursa, Atina'nın gördüğü devlet adamlarının en iyileri Nikias, Thukydides ve Theramenes'tir sanıyorum. Nikias ile Thukydides'in yalnız

doğru ve kibar insanlar değil, aynı zamanda iyi devlet adamları olduklarını, bütün kente bir baba gibi ilgiyle bağlı bulunduklarını söylemekte hemen herkes birleşiyor. Zamanında siyasa durumu karışıklıklarla dolu olduğundan Theramenes üzerindeki düşünceler birbirinden ayrılıyor. Şöyle ki,üstünkörü yargıya varmayıp yakından bakılınca, birtakım kimselerin uydurdukları gibi her hükümeti devirmediği, tam tersine yasalara uygun davrandıkları sürece hepsiyle devlete yararlı olmak için işbirliği yapabileceğine inanarak -iyi bir yurttaşın yapacağı budur- hepsine yardım ettiği, fakat yolsuzluk edildiğini görünce, herkes kendine düşman kesilse de göz yummadığı görülüyor.

Savaşta talih terazisinin her iki gözü denk kaldıkça Atinalılar halkçı yönetimi koruyadurdular. Sicilya'daki bozgundan sonra Lakedaimonialılar Pers kralıyla yaptıkları anlaşma nedeniyle ağır basmaya başladıklarından Atinalılar halkçı yönetim biçimini devirip Dörtyüzler hükümetini kurmak zorunda kaldılar. Bununla ilgili öneriyi Anaphlystos bucağından Pythodoros yaptı; Melobios da karar oya konulmadan önce öneri üzerine konuştu.Çoğunluğa bu adımı attıran, başlarında oligarkhik bir hükümet bulunursa Pers kralının kendileriyle daha büyük bir kolaylıkla savaşdaşlık edebileceği düşüncesiydi. Pythoderos'un önerisişuydu:

Halk Meclisi on danışmandan kurulan ve işbaşında bulunan kurul için kırk yaşından yukarı yurttaşlar arasından yirmi danışman daha seçecek. Bunlar yurda en çok yarayacağını sandıkları önlemlerihep birlikte kararlaştıracaklarına ant içtikten sonra devletin kurtuluşu için yazılı önerilerde bulunacaklar. Hepsi arasından en iyilerini seçebilmek için ayrıca yurttaşlardan her isteyen de önerileriniyazıyla bildirebilecek.

Kleitophon'un önerisindePythodoros'un ortaya attıklarından başka şunlar da yazılı idi:

Seçilen danışmanlar kurulu ayrıca Kleisthenes'in halk hükümetini kurarken koymuş olduğu eski yasaları da iyice gözden geçirecek; vereceği kararların olabildiği kadar iyi olması için bu yasalardan yararlanacaktır.

Kleitophon'un bunları yazması Kleisthenes'in kurduğu yönetim biçiminin bütün bütün demokratik olmayıp Solon'unkine çok yakın olduğu düşüncesinden ileri geliyordu. Danışmanlar kurulu önce prytanların (8) yurdun kurtuluşu için ileri sürülecek bütün düşünceleri oyakoymak zorunda tutulmaları önerisindebulundu. Sonra dileyen her Atinalının ortaya atılacak düşünceler üzerine de yapılacak konuşmalara katılabilmesi için yasaya aykırı işlerden dolayı açılan bütün davaları, yurda hainlik ve benzerleri gibi ağır suç davalarını, mahkeme önüne çağırmaları kaldırdı. Bu gibi nedenlerden dolayı bir yurttaşı para cezasına çarptıranmahkemeye çağıran,dava eden kimse yasa uyarınca kovuşturulacak,yakalanıp strategoslaragötürülecek, strategoslarde onu ölüm cezasına çarpılmak üzere on bir erlere vereceklerdi.

Bunları yaptıktan sonra danışmanlar kuruluyönetim biçimini şöyle düzenledi: Devlet kasasında toplanan paralar savaştan başka yerlerde harcanamayacaktır. Savaş sürdükçe dokuz arkhonla işlerin başında bulunan prutanislerdenbaşka diğermemurlara ücret verilmeyecekti; arkhonlar ve prutanisler her gün için üç obolosalacaklardı. Savaşıldığı sürecesiyaset hakları devlete hizmet etmeye vücutça ve paraca en çok gücü yeteceklerin eline bırakılacak, bunların sayısı beş binden aşağı olmayacaktı. Bu yurttaşlar istedikleri devletlerle anlaşmalar yapabileceklerdi. Her kabileden kırk yaşını geçmiş onar kişi seçilecek, bunlar kesilen kusursuz

kurbanlar üzerine ant içtikten sonra bu on bin kişinin adlarını listelere yazacaklardı.

Seçilen otuz kişilik kurulun önerileribunlardı. Bu öneriler kabul edilip de yasa gücü kazandıktan sonra Beşbinler ana yasayı yazmak üzere kendi aralarından yüz kişilik bir komisyon seçtiler. Bu komisyon yazılı olarak şunları önerdi:

Meclis her yıl otuz yaşından yukarı yurttaşlar arasından seçilmiş kimselerden kurulacaktı. Meclis üyeleri ücret almayacaklardı. Bu Meclis içinden strategoslar, , dokuz arkhon, hieromnemon (9), taksiarkhoslar(yaya albayı),hipparkhoslar(atlı generali), phylarkhoslar(atlılar albayı), müstahkem yer komutanları, Tanrıça Athena'nın ve öteki tanrıların kutsalparalarına bakan on hazineci, hellene tamialar (Atina deniz birliğinin paralarına bakan hazineciler), öteki devlet kasalarına bakan yirmi hazineci, on kurbancı ve on din bayramları kurulu üyesi seçilecekti.

Bütün bu yerler için önce memurların sayısından daha çok sayıda meclis üyesi aday olarak seçilecek, sonra bunlar arasından memurlukları alacak olanlar yeniden seçileceklerdi. Bütün öteki memurluklar için meclis dışındaki yurttaşlar arasında kura çekilecekti. Hellenotaimalardan sırası gelip de Atina deniz birliği paralarına bakacak olanlar meclis toplantılarında bulunmayacaklardı. Bundan böyle meclis, yaşları yukarıda bildirilen sınırı geçmiş olan yurttaşlardan toplanmış olan dört bölümden kurulu olacaktı. Bu bölümlerden hangisinin ne zaman işbaşındabulunacağı kura ile belli olacak, öteki yurttaşlar geri kalan bölümlere dağıtılacaktı. Yüzler kendileriyle birlikte bütün meclis üyelerini birbirlerine denk dört bölüme ayıracaklar ve bu bölümlerin işbaşına geçme sırasını kura çekerek bildireceklerdi.

İşlere bakacağı yıl içinde meclis her alanda en iyi önlemleri alacak, devlet parasının eksilmemesi ve yerinde kullanılması için ne gerekirse yapacaktı. Herhangi bir konudadaha çok kimseye danışmak isterse, her meclis üyesi kendi gibi otuz yaşını geçmiş bir kimseyi toplantıda bulunmak üzere çağırabilecekti.

Daha sık toplanmaya ayrıca gerek duyulmazsa meclis her beş günde bir toplanacaktı. Dokuz arkhonu seçmek için meclis kura çekecekti. El kaldırılarak verilen oyları saymak için meclis içinden beş kişi kurayla ayrılacaktı. Bu beş kişi arasından her gün konuşulan maddeleri oya koyacak kimse yine kurayla belli olacaktı. Bu beş kişi meclisin önüne çıkmak isteyenleri kurayla sıraya koyacaklardı. Bunun için şu sıra göz önünde tutulacaktı: İlk önce din işleri, sonra çağırıcılar, üçüncü olarak elçiler, dördüncü olarak bütün öteki konular. Savaşla ilgili bir iş olunca beşler sıra için kura çekmeden strategosları meclis önüne çıkarıp bu konunun konuşulmasını sağlayacaklardı.Önce bildirilen saatte toplantı yerinde bulunmayan meclis üyesi, gelmediği her gün için bir drakhme para cezası verecek, izin almış olanlar bunun dışında tutulacaklardı.

Yüzlerin ilerisi için yazdığı ana yasa buydu. Şimdilik devlet şu biçimde yönetilecekti:

Atalar zamanında olduğu gibi meclis dört yüz üyeli olacak, bunun için de her kabileden kırkar kişi alınacaktı. Bu kırk kişi her kabiledeki yurttaşların, otuz yaşını geçmiş kimseler arasından daha önce gösterdikleri adaylar içinden seçileceklerdi.

Dörtyüzler devlet memurlarını atayacaklar, bunların edecekleri yemini yazacaklar, yasalara uyulmasına ve memurların görevden ayrılırken hesap vermelerine en uygun buldukları yolla bakacaklardı. Siyasa yaşamına düzen

vermek üzere konulacak yasalara meclis uyacak, bunlarda ne değişiklik yapabilecek, ne de yerlerine başkalarını koyabilecekti.

Strategoslar şimdilik bütün beş binlerin içinden seçilecek, fakat meclis kurulduktan sonra erlerin silahlı olarak yoklamasını yapıp on kişi ve bir de onlar için yazıcı seçecekti. Meclisin seçtiği on yurttaş o yıl içinde tam yetkiyle işlere bakacaklar, gerek gördüklerindemeclisle danışıp konuşacaklardı. Bunlar bir hipparkhos ile on phylarkhos seçeceklerdi. İlerde bu komutanların seçimlerini asıl anayasanınbuyruklarına uygun olarak meclis yapacaktı. Meclis üyeliğinden ve strategosluktan başka bütün memurluklarda hiçbir kimse, ne şimdi bu yerlerde bulunanlar, ne de başkası, bir defadan fazla bulunmayacaktı. İlerde Dörtyüzler Meclisi yeniden dört bölüme ayrılacağı zaman, yüzler, bölünmenin,üyelerin başka üyelerle bir araya gelebilecekleri biçimde yapılmasını sağlayacaklardı.

Beşbinler eliyle seçilen Yüzler Kurulu'nun yazmış olduğu ana yasa buydu. Aristomakhos'un Halk Meclisi'nde oya koyduğu bu önerileri halk kabul etti. Bunun üzerine Kallias'ın arkhonluğu zamanında Beşyüzler Meclisi daha yılını doldurmadan thagelion (10) ayının on dördünde dağıtıldı. Yine bu ayın yirmi ikisinde Dörtyüzler işlerin başına geçtiler. Eski yasaya göre fasulye kurasıyla seçilen meclisin skirophorion ayının (11) on dördündeişe başlaması gerekti. Böylelikle oligarkhia, tyrannosların Atina'dan kovuluşundan yüz yıl sonra Kallias'ın arkhonluğu zamanında yerleşti. Bu değişikliği yaptıranlar Peisandros, Antiphon, Theramenes gibi hem yüksek soydan, hem de keskin anlayış ve düşünüşleriyle başkalarına üstün olan adamlardı. Yeni anayasa yürürlüğe girdikten sonra Beşbinler gösteriş olsun diye seçildiler. Dörtyüzler kendilerine sınırsız yetkilerverilmiş olan on kişiyle birlikte Meclis konağına yerleşip kenti

yönetmeye başladılar; Lakedaimonialılara elçiler göndererek savaşa son vermeye çalıştılar; barış koşulu olarak her iki yanın ellerinde olan yerleri alıkoymasını ileri sürdüler. Lakedaimonialılar, Atinalılar deniz imparatorluğundan vazgeçmedikçe hiçbir şey dinlemek istemediklerinden konuşmaları kestiler.

Dörtyüzlerin yönetimi dört ay kadar sürdü. Onlardan biri olan Mnesilekhos iki ay arkhonluk etti. Yılın geri kalan on ayında arkhon Theopompos idi. Eretria yakınındaki deniz savaşında yenildikten sonra Oreos'tan başka bütün Euboia Atinalılar'dan ayrılınca bu felakete daha önce başlarına gelenlerden daha çok kızan Atinalılar-Euboia onlara Attika'dan çok yarıyordu- Dörtyüzler Meclisi'ni dağıttılar, devlet işlerini Beşbinlerin eline verdiler. Beşbinler kendi kendilerini silahlandırabilen yurttaşlardı. Bununla birlikte bütün devlet memurluklarının ücretsiz olmasına karar verdiler. Dörtyüzlerin devrilmesinde en büyük payı olanlar Aristokrates ile Theramenes idi. Bu ikisi Beşbinlere hiçbir şey bildirmeden her şeyi kendi bildikleri gibi yapan Dörtyüzlerin davranışlarını beğenmiyorlardı. Beşbinler zamanında Atina'nın yönetimi iyi görünüyor; savaş sürüyordu. Devlete egemen olanlar kendi kendilerini silahlandırabilenlerdi.

Halk az zaman içinde yargıçlığı bunların elinden aldı. Dörtyüzlerin devrilmesinden beş yıl sonra Angeleli Kallias'ın arkhonluğu döneminde, Arginuslar deniz savaşının ardından, düşmanı deniz savaşında yenmiş olan on strategosun hepsini bir tek oylamayla mahkûm ettiler. Bunların bir deniz savaşında bulunmadıkları, bir bölümü ancak düşman gemisi üzerinde kendilerini fırtınadan kurtarabildikleri halde halk kışkırtıcılar aracılığıyla aldatılıp şaşırtılmıştı. Bu bozgundan sonra Lakedaimonialılar Dekeleia'dan çekilip gitmek ve her iki yanın ellerindeki yerleri alıkoyması koşuluyla barış yapmak istedikleri zaman, birtakım yurttaşların gönüllü olmasına karşılık Kleophon'un

kandırdığı çoğunluk buna yanaşmadı. Kleophon sarhoş ve zırhını giymiş olarak Halk Meclisi'ne gelmiş, Lakedaimonialılar Atina'nın savaşdaşları ve birleşikleri olan bütün kentleri geri vermedikçe barış yapılmasının önüne geçeceğini söylemişti. O zaman ellerine geçen fırsatı kullanmamakla yanılmış olduklarını çok geçmeden anladılar. Ertesiyıl Aigos-potamoi deniz savaşını yitirmek bahtsızlığına uğradılar. Bu savaş sonunda Atina'nın başı olan Lysandros aşağıdaki yoldan Otuzları devletin başına geçirdi. Atinalıların babalarının eski devlet biçimini kabul etmeleri koşuluyla barış yapılmıştı. Halk Partisi'nden olanlar demokratik yönetim biçimini kurtarmaya çalışıyorlardı. Yüksek soylulara gelince, onlar ikiye ayrılmışlardı; Hetairia adı verilen siyasa ocaklarında toplanmış olan bir takım soylu, barış yapıldıktan sonra sürgünden Atina'ya dönmüş olanlarla birlikte oligarkhia istiyorlardı. Siyasa birlikleri kurarak toplanmamış olan başka bir bölüm soyluysa, babalarının eski devlet düzenine bağlıydılar. Arkhinos, Anytos, Kleitophon, Phormisios ve başka birçok kişi bu sonuncular arasında bulunuyordu. En önde gelen başları Theramenes idi. Lysandros oligarkhia kurmak isteyenlerin yanını tutunca halk korkudan oyunu oligarkhia için verdi. Bununla ilgili öneriyi yapan Akhidna bucağından Drakontides'ti.

Otuzların yönetimi bu yolda Pythodoros'un arkhonluğu yılında kuruldu. Bir kere kentin başı olduktan sonra anayasa için verilen kararları bir kıyıya atıp bir ilk seçimle ayrılmış beş bin yurttaş arasından beş yüz kişilik bir meclis için gereken üyeleri ve başka memurları topladılar. Bundan sonra yanlarına Peiraieus limanı için on arkhon, ayrıca on bir cezaevi müdürüyle üç yüz kamçılı bekçi alarak kenti boyundurukları altında tuttular. Otuzlar önceleri yurttaşlara karşı ölçülüydüler ve atalarının eski yönetim biçimine uygun olarak davranıyormuş gibi görünüyorlardı. Ephialtes ile Arkhestratos'un Areopagos Meclisi üyelerine karşı koymuş

oldukları yasaları Ares Tepesi'nden uzaklaştırdılar. Solon'un yasalarından da, herkesin aynı düşüncede olmadığını ileri sürerek mahkemelerin kavgalı durumlar için karar vermedeki sınırsız yetkisini kaldırdılar. Kısacası anayasayı sağlamlaştırıyor ve anlaşılmazlıktan kurtarıyor gibi yapıyorlardı. Örneğin her Atinalının kendi malını istediği bir kimseye verebilmesiyle ilgili yasahiçbir değişiklik yapılmadan geçecekti. Ancak "delilik, bunaklıkla, ya da bir kadına kanarak yapmamış olsun" gibi ortaya güçlükler çıkaran kısıtlamaları sykophantlara (12) açık yol bırakmamak için kaldırdılar. Bu olan bitenlerden dolayı halk seviniyor, Otuzların bu işleri herkesin iyiliğini düşünerek yaptıklarını sanıyordu. Şehir üzerindeki egemenliklerinin iyice sağlamlaştığını gördükten sonra dokunmadıkları yurttaş kalmadı. Varlıklarıyla şaşırtıp yüksek soyluluklarıyla ya da herkesten gördükleri saygıyla önde gelenleri öldürdüler. Dilekleri, korku yaratabilecek ne varsa ortadan kaldırmak olduğu kadar mallarına el koymaktı. Öldürdükleri yurttaşların sayısı az zaman içinde bin beş yüzü buldu.

Kent böylece göçmekteyken olan bitenlere kızan Theramenes (13) Otuzları utanmazca davranışlarına son vermeye, en iyi yurttaşlara devlet yönetiminde pay vermeye çağırdı. Otuzlar önce buna ayak diredilerse de Theramenes ile kendi aralarındaki konuşmalar halk arasına yayıldığından onun halkın öncüsü olup mutlak egemenliklerini yıkmasından korkarak devlet yönetiminde pay vereceklermiş gibi üç bin yurttaş için listeler yapmaya koyuldular. Theramenes önce en iyi yurttaşlara devlet yönetiminde yer vermeyi kararlaştırdıkları halde en iyilerin sayısı bu kadarmış gibi yalnızca üç bin yurttaşa siyasa hakkı verdiklerini, sonra da güce dayanan, fakat egemenlik altında bulunanlardandaha güçsüz bir egemenlik kurmakla birbirini tutmayan iki şey yaptıklarını yüzlerine vurarak Otuzları bozdu. Otuzlar bu sözlere hiç aldırmadılar, üç bin yurttaşın listesini yapmayı uzun zaman sürdürdüler; listeye yazmak

üzere seçtikleri yurttaşların adlarını da yanlarında sakladılar. Listeleri asmaya karar verdikçe ya listede bulunanlardan bazılarını yazmıyorlar, ya da dışardan birtakım kimselerin adlarını onların yerine yazıyorlardı.

Thrasybulos sürgünlerle birlikte Phyle Kalesi'ni ele geçirdiği sırada artık kış başlamak üzereydi. Otuzlar onlara karşı yaptıkları seferde başarısızlığa uğradıklarından bütün yurttaşların ellerinden silahlarını almaya, Theramenes'i yok etmeye karar verdiler. Bunu şöyle yaptılar: Kabul etmesini isteyerek Meclis'e iki yasa sundular. Bu yasalarda biri Otuzlara, listeye alınmamış olan yurttaşları öldürmek hakkını veriyor, ötekisi Eotoneia adasındaki kaleyi yıkmış ya da dört yüz on bir yılında ilk oligarkhik yönetimi kurmuş olan Dörtyüzlere karşı kabahat işlemiş olanların şimdiki yönetimde payları olmasının önüne geçiyordu. Theramenes ise bunların her ikisini de yapmış olduğundan bu yasa onaylanınca yurttaşlık hakkı kalmıyor ve Otuzlar onu öldürmeye hak kazanıyorlardı. Theramenes'in vücudunu ortadan kaldırdıktan sonra Otuzlar üçbinlerden başka bütün öteki halkın silahlarını ellerinden aldılar ve bütün yaptıklarında daha çok sertlik, alçaklık, kötülük gösterdiler. Lakedaimonia'ya elçiler göndererek Theramenes'e karşı suçlamalarda bulundular, kendilerine yardım edilmesini istediler. Lakedaimoialılar Otuzların dileklerine peki dediler ve Kallibios'u harmostes (14) olarak yedi yüz kadar erle yardıma yolladılar. Bunlar Atina'ya varınca Akropolis'i tuttular.

Bundan sonra Phyle'deki sürgünler Munikhia limanını ele geçirdiler ve Otuzlarla birlikte yardıma koşanları bir meydan savaşında yendiler. Tehlikeyi atlattıktan sonra çekilip Atina'ya dönen kentli Atinalılar ertesi gün Agora'da (pazar yeri) toplanıp Otuzları devirdiler, yurttaşlar arasından on kişi seçerek savaşı bitirmek üzere onlara sınırsız yetkiler verdiler. Bunlar yönetimi ele aldıktan sonra yapmak üzere seçildikleri

işlerden hiçbirisine el sürmedikleri gibi yardım ve borç para istemek üzere Lakedaimonia'ya adamlar yolladılar. Siyasa hakları olan yurttaşlar bu olaylara kızdıklarından devrilmekten korkan on'lar bu yurttaşları korkutmak için -bu bekledikleri oldu- yurttaşların en ileri gelenlerinden biri olan Demaretos'u yakalayıp öldürdüler.

Kallibios'un ve Atina'da bulunan Peloponnesoslu erlerin ve bunlardan başka atlılar sınıfından birkaç kişinin yardımıyla iktidarı sıkıca ellerinde tuttular. Atlıların yardım etmesi Phyle'deki sürgün demokratların Atina'ya dönmemeleri için en çok çalışan yurttaşlar arasında bu sınıftan olan birtakım kimselerin bulunmasından ileri geliyordu. Fakat Peiraieus ve Munikhia'yı ellerinde tutan sürgünler, bütün halk onlardan yana geçince, ağır bastılar. Bunun üzerine Atinalılar önce seçmiş oldukları on kişilik kurulu devirip pek iyi olduklarını sandıkları başka on yurttaşı seçtiler. Bunların yönetiminde ve yine bunların yardımı ve istekli çalışmalarıyla bir anlaşmaya varılarak Halk Partisi'nden olanlar kente döndüler. Bu on kişinin başında gelenler Paianialı Rhinon ile Akherduslu Phayllos idi. Bunlar daha Isparta Kralı Pausanias gelmeden önce Peiraieus'taki demokratlarla konuşup görüşmeye başlamışlardı. O geldikten sonra da onunla uyum içinde bütün çabalarıyla sürgünlerin dönmesi için çalıştılar. Anlaşma ve barış işlerini, kendisine yardım için ve yine kendi isteğiyle ardından Lakedaimonia'dan gönderilen on arabulucuyla birlikte İsparta Kralı Pausanias tamamladı.Rhinon ve arkadaşları halka ettikleri iyiliklerden dolayı herkes önünde övüldüler. Bunlar oligarkhik bir yönetim döneminde işlerin başına geçip demokratik bir yönetim döneminde yaptıklarının hesabını verdiler. Ne kentte kalmış olanlardan, ne de Peiraieus'tan dönmüş olanlardan suçlarını söyleyen biri çıktı. Bunlardan dolayı Rhinon çok geçmeden strategos seçildi.

Partilerin uyuşması Eukleides'in arkhonluğu yılında aşağıdaki koşullara göre oldu: Atina'da kalmış olan yurttaşlardan başka yere geçmek isteyenler Eleusis'te oturacaklar. Bunların yurttaşlık hakları saklı kalacak, özgür ve tümüyle serbest olarak mallarıyla mülklerinden yararlanacaklar.

Eleusis tapınağını her iki taraf birlikte kullanacaklar: Atalar zamanından şimdiyekadar olageldiği gibi Keryk ve Eumolpid soyları bu tapınağa bakacaklar.

Demeter ve Persephone şerefine yapılan din törenleri zamanı dışındaAtina'da oturanların Eleusis'e, Eleuisis'te oturanların Atina'ya gidip gelmeleri yasak olacak.

Eleusis'e göçen Atinalılar öteki Atinalılar gibi savaşdaşlık kasasına gelirlerinden yardımda bulunacaklar.

Atina'yı bırakıp gidenler Eleusis'te ev almak isterlerse ev sahibi ile uyuşacaklar; birbirleriyle uyuşamazlarsa her ikisi de üçer fiyat tahmincisi seçecekler ve bunların biçtikleri pahaya göre satın alacaklar. Eleusisliler ev satın alanların yanında onların isteğiyle oturabilecekler.

Atina'dan göçmek isteyenlerden Atina'da bulunanlar yemin edecekleri günden sonraki on gün içinde kendilerini yazdıracaklar, yirmi gün içinde de çıkıp gidecekler. Atina'da bulunmayanlar için Atina'ya döndükleri günden başlamak üzere yine bu süre geçerli olacak.

Eleusis'e yerleşenler yeniden Atina'da oturmak için yazılmadıkça hiçbir devlet memurluğu alamayacaklar.

Bir kimse bir başkasını kendi eliyle öldürmüş ya da yaralamışsa, bu gibi davalara atalarımızdan kalma yöntemlerle bakılacak.

Geçmişte olan bitenlerden dolayı kimse kimseye karşı kin beslemeyecek. Otuzlar, Onlar, Onbirler ve Peiraieus'u yönetmişetmiş olanlar bunun dışında kalacak. Yaptıklarının hesaplarını verirlerse bunlara da herkese davranıldığıgibi davranılacak. Peiraieus'u yönetmiş olanlar Peiraieus'ta; Atina devlet memurları, Atina'da para cezalarını biçen kurul önünde hesap verecekler.

Durumları böylece düzene girdikten sonra isteyenler göç edebilecekler. Savaş için alınan ödünç paraları her iki parti ayrı ayrı ödeyeceklerdir. Bu yolda uzlaşıldıktan sonra Otuzlarla birlikte savaşmış olanların hepsi korkuya kapılarak Eleusis'e göçmeyi düşündüler. Fakat herkesin her zaman yaptığı gibi yazılma işlerini en son günlere bıraktılar. Göçeceklerin ne kadar çok olduğunu gören ve bunları kentte alıkoymak isteyen Arkhinos yazılma için verilen sürenin son günlerini kaldırdı. Böylece birçok kimse istemedikleri halde kentte oturmak zorunda kaldılar. Sonunda korkularından kendilerini kurtardılar. Bunu yapmakla Arkhinos iyi bir devlet adamı olarak davrandığı gibi sonradan da Thrasybulos'un demokratlarla birlikte Peiraieus'tan Atina'ya gelmiş olan ve içlerinde şüphesiz birçok köle bulunan kimselerin hepsine Atina yurttaşlığı hakkı verilmesini isteyen önerisini anayasaya aykırı olmakla suçlayarak çok iyi yapmıştı. Üçüncü bir güzel davranışı da şudur: Atina'ya dönmüş olanlardan biri ilk olarak af yasası buyruklarını dinlemeyip eskiden işlenmiş kötülüklerden dolayı başka bir yurttaşa karşı kinini açığa vurunca Arkhinos onu olduğu yerde yakalattı. Meclis'in önüne çıkardı ve "demokratia'yı kurtarmak isteyep istemediğimiz şimdi belli olacak" sözleriyle adamı yargılamadanölüme çarptırdı. Onu serbest bıraktıkları takdirde başkalarını da böyle davranmak için yüreklendirmiş, olacaklarını, öldürürlerse bununla herkese bir örnek vermiş olacaklarını söyledi. Dediği gibi oldu: Bu adam ölüm cezasına çarptırıldıktansonra hiçbir zaman eskiden işlenmiş kötülüklerden dolayı af yasasına aykırı

davranan olmadı. Önce başlarına gelmiş olan felaketlerden ders alan Atinalılar hem insan, hem de yurttaş olarak çok iyi ve uslu davrandılar. Yalnızca eskiden olup bitenlere karşı yapılan bütün suçlamaları silip atmakla kalmadılar, Otuzların savaş için aldıkları ödünç paraları, yapılan anlaşmada her iki partinin, Atina Partisi ile Peiraieus'taki Demokratlar Partisi'nin borçlarını, ayrı ayrı verecekleri yazılı olmasına karşılık, birlikte ödediler. Bunu birliğin ilk temeli olması gerektiğini düşünerek yaptılar. Başka devletlerde halk partilerinin iktidara geçtikten sonra kendi varlıklarından bir şey vermedikleri gibi bütün toprağı da yeniden bölüştürdükleri görülüyor.

Göçten iki yıl sonra, Ksenainetes'in arkhonluğu döneminde Eleusis'e göçüp yerleşenlerle Atinalılar uzlaştılar.

Bunlar olduğu zaman Halk Partisi devlete egemen durumdaydı.Pythodoros'un arkhonluğu yılında bugün de geçerli olan yönetim biçimi kurulmuştu. Kendi gücüyle Atina'ya dönen Halk Partisi haklı olarak iktidarı yine kendi eline almıştı. Bu, öncekiler de hesaba katılırsa Atina anayasasının uğradığı on birinci değişiklikti. Birincisi başlangıçtaki ilk durumun değişmesiydi; İon'un ve onunla birlikte gelenlerin Atina'da yerleşmesiyle olmuştu. Halk o zaman dört kabileye bölünmüş, kabile kralları belirlenmişti.

İkincisi -ve gerçek bir anayasa getiren ilki- Theseus'un krallıktan birazcık ayrılan devletiydi.

Ondan sonra Drakon'un yaptığı değişiklik geldi. Bu dönemde Drakon ilk olarak yasalar yazdı.

Üçüncü olarak, içdeki uzun dövüşmelerden sonra Solon'un değişikliği geldi. Bununla demokratia başladı.

Dördüncüsü, Peisistratos'un tyrannosluğudur.

Beşincisi, tyrannosluğun devrilmesinden sonra Kleisthenes'in kurduğu düzendir.

Bu düzen Solon'unkinden daha demokratikti.

Altıncısı, Med savaşlarından sonra Areopagos Meclisi'nin başa geçmesiyle olan değişikliktir.

Bundan sonra gelen yedincisini Aristeides ortaya atmış, Ephialetes Areopagos Meclisi'ni dağıtarak tamamlamıştır. Bu dönemde kent, deniz egemenliği yüzünden ve demagoglar elinde pek büyük yanlışlar yaptı.

Sekizinci olarak Dörtyüzlerin yönetimi ele almaları, dokuzuncu olarak da bundan sonra demokratianın yeniden kuruluşu gelir.

Onuncu değişiklik, Otuzların ve onların tyrannosluğudur. On birincisi, Phyle ve Peiraieus'taki sürgün demokratların Atina'ya

dönüşlerinden sonra başlayan ve bugün de sürmekte olan yönetim biçimidir. Bu arada,çoğunluk durmadan yetkilerini artırdı. Halk kendini her şeyin başı kıldı. Her şeyi halk meclisi kararları ve halk mahkemeleriyle halk çekip çeviriyor. Buraların biricik egemenidir. Önce Meclis elinde bulunan adli yetkiler halka geçti. Böyle olması da her halde doğrudur. Az sayıda kimse çoğunluktan daha kolay kazanç ya da kişi nüfuzunun baskısı altında baştan çıkabilirler. Önce Halk Meclisi'ne geleceklere bir ücret verilmemesi kararlaştırılmıştı. Toplantılara pek gelen olmadığından prytanlar oylarını kullanmak üzere çoğunluğu toplayabilmek için birçok çare düşündüler. İlk olarak Agyrrios, Halk Meclisi toplantılarına gelenlere bir obolos verdirdi. Ondan sonra kendisine "Büyük Kral" adı verilen Klazomenailli Herakleides bu gündeliği iki obolosa, ardından yine Agyrrios üç obolosa çıkardı.

Atina devletinin bugünkü yönetim durumu şudur: Hem anası, hem babası Atinalı olanlar Atina yurttaşıdırlar. On sekiz yaşını dolduranlar demotlar (bucaklılar) listesine yazılırlar.

Gençler listeye yazılırken demotlar ant içtikten sonra şunları gözden geçirip oy vererek bir karara bağlarlar:

Önce yasanın gösterdiği yaşa gerçekten gelip gelmedikleri; demotlar "hayır" derse bunlar yeniden çocuklar arasına dönerler. İkinci olarak doğumlarının yasal bir evlilikten olup olmadığı; bir gencin özgür olmadığına karar verilirse genç mahkemeye başvurabilir. Demotlar davacı olarak kendi aralarından beş kişi seçerler. Mahkeme gencin listeye yazılmasının doğru olmadığı yargısına varırsa kent onu köle olarak satar. Davayı kazanırsa demotlar onu listeye yazıp aralarına almak zorundadırlar. Bundan sonra yurttaşlar listesine yazılmış olanları Meclis gözden geçirir. Bir kimsenin on sekiz yaşından aşağı bir yaşta olduğu anlaşılırsa Meclis onu yurttaşlar listesine yazmış olan demotları para cezasına çarptırır. Gençler gözden geçirildikten sonra epheb (delikanlı) adını alırlar. Bunların babaları kabile kabile toplanırlar, ant içtiktensonra kendi kabilelerinden en iyi ve epheblerle uğraşmaya elverişli olduğunu düşündükleri kırk yaşından yukarı yurttaşlar arasından üçer kişi seçerler. Bu üçler arasından Halk Meclisi el kaldırarak her kabile için bir sophronistes (eğitici, danışman) ve onunla birlikte bütün bunların dışında bulunmak üzere öteki Atinalılar arasından bir kosmet (düzenci, başgözcü) seçerler. Bu başlar ephebleri toplayarak önce tapınakları dolaşırlar; ondan sonra Peiraius'a giderler. Epheblerin bir bölümü Munikhia'da, başka bir bölümü Akte Yarımadası'nda koruyuculuk ederler. Halk Meclisi ayrıca yine el kaldırma yoluyla onlar için bir paidotrib (beden eğitimi öğretmeni) ile tam silahlı olarak dövüşmeyi, ok ve kargı atmasını, katapult kullanmasını gösterecek öğretmenler

seçerler. Geçinebilmeleri için devlet her sophronistese bir drakhme, bir ephebe dört obolos verir. Her kabilenin epheblerine verilen para o kabilenin sophronistesinin elindedir. O bu parayla hepsine birden yiyecek -her kabilenin ephebleri bir arada yemek yerler- satın alır; bundan başka bütün işlere o bakar. Epheblerin ilk yılı böyle geçer. İkinci yılda savaş için öğrendiklerini tiyatroda toplanmış olan halk önünde gösterdikten sonra kent onlara kalkan ve mızrak verir. Bundan sonra ephebler kolcu olarak dolaşırlar, ya da müstahkem yerlerde bekçilik ederler. Khlamyd adlı üniformayı giymiş olarak böylece iki yıl hizmet ederler. Bu zaman içinde devlet onlara hiçbir yük yüklemez. Bundan başka hiçbir bahaneyle görevleri başından ayrılmamaları için ne birine karşı dava açabilirler, ne de dava edilebilirler. Yalnızca bir miras almak ya da kendi soyundan tek varis bir kızla evlenmek ya da soyunun yasalarına uygun olarak bir rahipliğe girmek gibi durumlar ayrı tutulur. İki yıl geçtikten sonra ephebler artık öteki yurttaşlar arasına katılırlar.

Yurttaşlık listesine yazılma ve epheblikle ilgili işler bunlardır. Bütün küçük yönetim memurları kurayla atanırlar. Yalnızca savaş paraları hazinecisi, bayram törenlerinin para işlerinebakanlar ve su çeşmelerine bakanlar el kaldırma yoluyla seçilirler. Böylece seçilenler bir Panathenaia bayramından öbür Panathenaia bayramına kadar iş başında kalırlar. Bütün asker memurlar da oylamayla seçilirler.

Her kabile için ellişer kişi olmak üzere beş yüz üyelik meclis kurayla seçilir. Her kabilenin üyeleri kurayla kararlaştırılan sırayla belli süre prytanlık ederek işlerin başında doğrudan doğruya bulunurlar. İlk dört prytanlık otuz altışar günlük, öteki altı prytanlık otuz beşer günlüktür. Çünkü Atinalıların yılı ay yılıdır. Prytanlık ederek başkanlık divanında bulunan meclis üyeleri, masrafı devletin olmak üzere Tholos adlı kubbeli yapıda yemeklerini yedikten sonra

Meclis'i ve Halk Meclisi'ni toplarlar. Meclis iş yapılmaması gereken günler dışında, her gün, Halk Meclisi'yle her prytanlık süresince dört defa toplantıya çağrılırlar. Prytanlar konuşulacak işleri, bunların Meclis'te her günkü sırasını, toplantı yerini önceden yazıp asarlar. Onlar yine bu şekilde Halk Meclisi'nin toplanacağı zamanları önceden yazıyla bildirirler. Toplantılardan bir tanesi ana toplantıdır. Bu toplantıda memurların görevlerini iyi yapıp yapmadıkları konusunda oy verilir, yiyecek ve yurdun korunması işleri konuşulur. Yine o gün yurda hainlik ve benzerleri gibi ağır suçlardan dolayı her dileyen suçlamalarda bulunabilir, el konulan malların listesi, miras ya da tek mirasçı kız istemek üzere verilen dilekçeler okunur. Bu dilekçelerin okunmasının nedeni herhangi bir mülk sahipsiz kalmışsa bunu herkesin öğrenmesi içindir. Altıncı prytanlıkta bu ana toplantıda, yukarda sayılanlardan başka, halk kararıyla bir kimsenin sürgüne yollanıp yollanmayacağı oya konur, Atinalı ya da yabancı olup da Atina'da oturan sykophanteslerekarşı mahkeme kararından önce hüküm verilmesi dilekleri -her iki soydan yalnızca üçer kişiye kadar konuşma hakkı verilebilir - halka herhangi bir şeyi yapacaklarına söz verip de sözlerini tutmamış olanlara karşı suçlandırmalar konusunda oy verilir. İkinci bir toplantı dilekçelere ayrılır. Bu toplantıda her isteyen elinde bir zeytin dalı olduğu halde ortaya çıkıp onu yere koyarak kişileri ya da devleti ilgilendiren işler konusunda halkönünde söz söyleyebilir. Toplantılardan öteki ikisi başka işler içindir. Yasalar bu toplantılarda üç tane dinle, üç tane devletle ve yine üç tane elçi ve çağırıcılarla ilgili iş üzerine konuşulmasını buyurur. Ara sıra konuşulacak konuların sırası önce oya konulmadan konuşmaların başladığı oluyor.

Çağırıcılar ve elçiler önce prytanlara gelirler. Mektup getirmiş olanlar bunları prytanlara verirler. Prytanların kura ile seçilen bir başı (epistat) vardır. Bu baş bir gece ve bir gün başkanlık eder. Hiçbir kimse daha uzun zaman başkanlık

edemediği gibi, bir kimse iki defa başkan olamaz. İçinde hazinenin, kent arşivinin, devlet mührünün bulunduğu tapınakların anahtarlarını o saklar. Epistatın ve onun buyruğuyla prytanların üçte birinin Tholos adlı kubbeli yapıda kalmaları gerektir. Prytanlar Meclis'i, ya da Halk Meclisi'ni topladıkları zaman başkan, prytanlık eden kabile dışında, her kabile için birer kişi olmak üzere kurayla dokuz proedros ve bu proedroslararasından başka bir başkan seçerek onlara o günkü gündemi yazılı olarak verir. Proedroslar bu yazıyı alınca her şeyin düzenli olmasına çalışırlar, konuşulacak konuları bildirirler, el kaldırmayla verilen oyları sayarlar, kısacası bütün işleri çevirirler. Toplantıya son vermek yetkileri vardır. Bir yıl içinde bir kimsenin Meclis'e bir defadan çok başkanlık etmesi yasaktır; her prytanlık döneminde bir defa proedros olunabilir.

Halk Meclisi'nde, halkın önceden verdiği karara uygun olarak, strategosların hipparkhososların ve başka askeri memurların seçimi yapılır. Seçimi altıncı prytanlıktan sonra gelen ve başkanlık sürelerinde gök işaretleri iyi olan prytanlar yaparlar. Bunun için de, önce Meclis'in karar alması gerekir.

Eskiden Meclis'in para cezasına çarptırma, hapsettirme ve öldürme yetkisi vardı. Bir gün Meclis, Lysimakhos adlı birini celladın eline vermişti. Bu adam öldürülmek üzere beklerken Alopeke bucağından Eumelides, hiçbir yurttaşın mahkeme kararı olmaksızın öldürülemeyeceğini söyleyerek onu celladın elinden alıp götürdü. Yapılan yargılama sonunda Lysimakhos salıverildi. Halk, Meclis'in elinden ölüm cezası verebilme, hapsetme, para cezasına çarptırma yetkilerini alıp şu yasayı yaptı:

Meclis herhangi bir yurttaşı bir suçtan dolayı mahkûm eder ya da para cezasına çarptırırsa, thesmotetler bu

hükmü, ya da ceza kararını mahkemeye verecekler; yargıçların oylarının sonucu, neyse yalnızca o geçerli olacak.

Meclis; memurlarının çoğunu, özellikle paraişlerinebakanları yargılar. Fakat verdiği hüküm kesin hükümsayılmaz. Yeniden yargılama için mahkemeye başvurulabilir. Özel kimseler de memurları yasaları saymadıklarından dolayı Meclis önünde suçlayabilirler. Meclis bu gibi memurları mahkûm ederse bunlar temyiz ederek mahkeme kararı isteyebilir.

Gelecek yıl Meclis üyesi olacakları ve yeni dokuz arkhonu, elverişli olup olmamaları bakımından, Meclis yoklar. Eskiden Meclis değerli bulmadığı kimseleri listeden çıkarabilirdi. Bugünse çıkarılanlar bu kararın kaldırılması için mahkemeye başvurabilirler. Bu gibi durumlarda artık Meclis biricik ve kesin hüküm yeri değildir. Meclis'in başka bir ödevi, halkın oyuna sunulacak işleri önce konuşup hazırlamaktır. Meclis'in önceden konuşup bir karara (probuleuma) bağlamadığı ve prytanların o günkü konuşulacaklar arasına yazıp bildirmemiş oldukları hiçbir şey Halk Meclisi'nde oya konamaz. Bu kurala aykırı olarak dışardan bir öneriyi oya koydurana karşı, yine bu kural gereğince, yasalara uymama davası açılabilir.

Meclis yapılmış olan savaş gemilerine, onları donatmak için gerekenlere, gemi yapımevlerine bakar, yeni gemiler yaptırır. Bu gemiler halkın verdiği karara göre, üç (trier) ya da dört kat kürekli olurlar. Bu yeni gemiler için gerekecek donanımı ve yapımevlerini yaptırmak da onun üzerindedir. Gemileri yapacak arkhitektler Halk Meclisi'nde el kaldırma yoluyla seçilirler. Meclis üyeleri kendilerinden sonraki yeni Meclis'e bu yapıları bitmiş olarak teslim etmezlerse kendilerine yeni Meclis döneminde armağan olarak verilmesi gelenekleşmiş şeref çelengini alamazlar. Gemilerin yapılmasını Meclis kendi arasından seçtiği on kişilik bir

kurula bırakır. Bütün devlet yapılarını da Meclis gözden geçirir ve yoklar. Bir yapı yüklenicisinin yolsuzluğu görülürse, bunu halka bildirir. Onu önce kendisi mahkûm ettikten sonra mahkemeye verir.

Meclis öbür memurların yönetim görevlerinin çoğuna karışır. Bunların başında Tanrıça Athena'nın hazinecileri gelirler. Bunların sayısı on olup her kabileden bir kişi olmak üzere kurayla seçilirler. Solon'un koymuş olduğu ve bugün de geçerliolan bir yasaya uygun olarak kura birinci vergi sınıfı olan pentakosiomedimnoslar arasında çekilirse de, kurayı kazanan yoksul daolsa memurluk eder. Athena'nın heykeliyle Tanrıça Zafer'in altın heykellerini ve bütün başka süs ve paraları hazineciler saklamak üzere Meclis'in önünde alırlar.

Sonra poletesler (devlet satıcıları) gelir. Bunların da sayısı ondur. Her kabileden birer kişi olmak üzere kurayla seçilirler. Poleteslerdevletin bütün kira, vergi toplama ve artırmaya çıkarma işlerine bakarlar. Yine onlar savaş kasası hazinecisi ve bayram törenleri paraları hazinecileriyle birlikte madenleri işletme hakkıyla gümrükleri ve vergileri satarlar. Artırmayla iş verme yalnızca Meclis'in el kaldırarak kabul ettiği kimselere yapılabilir. Üç yıl için kiraya verilecek olanlarla on yıl için kiracıya bırakılacak olan madenler için de yol budur. Areopagos tarafından mahkûm edildikleri için kaçanların ve başka kimselerin zoralımla elkonmuşmal ve mülklerini de poletesler, Meclis önünde satılığa çıkarırlarsa da, dokuz arkhonun bunları onaylamasıgerekir. Vergilerle gümrükler gibi devlet gelir kaynaklarından bir yıl için verilenleri poletesler toplayıcıların adları ve fiyatlarla birlikte ak tahtacıklar üzerine yazıp Meclis'e verirler. Ayrıca on tahtacık üzerine her prytanlık döneminde para ödeyecek olanların adlarını yazarlar ve yine ayrı ayrı olmak üzere şu iki listeyi yaparlar: Her sefer için ayrı bir yazı tahtacığına yazmak üzere yılda üç defa para vereceklerin listesi, yılda

bir sefer olmak üzere dokuzuncu prytanlık döneminde borçlarını ödeyeceklerin listesi.

Mahkeme kararıyla zoralımla elkonan ve satılan toprak ve yapıları da poletesleryazarlar; satışı yapanlar da onlardır. Değerlerinin ödenme süresi evler için beş, topraklar için on yıldır. Paralar dokuzuncu prytanlık içinde verilir. Tanrılar için ayrılmış topraklara gelince arkhon -kral bunların kiralarını ak tahtacıklara yazarak Meclis'e bildirir. Bu gibi topraklar on yıl için kiraya verilirler. Para ödeme zamanı yine dokuzuncu prytanlıktır. Bu yüzden dokuzuncu prytanlıkta pek çok para toplanır. Üzerlerinde ödenecek paraların ve ödeme zamanlarının yazılı olduğu tahtacıklar Meclis'e verilir. Bunları yazıcı köle saklar. Paraların ödenme zamanı gelince yazıcı bu tahtacıkları bulundukları raftan indirerek apodekteslere(alıcılar) verir. Apodekteslereverilen bu tahtalarda yazılı olan borçlar o gün ödenmek ve ödendikten sonra silinmek zorundadır. Paralar ödenmeden önce silinmemeleri için öteki tahtacıklar ayrı bir yerde bulunur.

On apodektes vardır. Her kabileden birer kişi olmak üzere kurayla seçilirler. Bunlar poleteslerin yazdıkları tahtacıkları alırlar, verilen borçları Meclis'in Meclis Konağı'ndaki toplantısında silerler. Sonra tahtacıkları yazıcı köleye geri verirler. Borcunu zamanında ödemeyen olursa adı tahtacıkta yazılı kalır. Böyle bir kimsenin borçlu olduğu paranın iki katını ödemediğindehapse girmesi gerekir. Bu paraları Meclis toplar ve yasalar ona hapsetme yetkisini verir.

Apodektesler vadesi gelen paraları aldıkları gün bunları ayrı ayrı memurluklar arasında bölüştürürler. Bölüştürdükleri paraların hesabını tahtacık üzerine yazıp ertesi gün Meclis'e verir, toplantıda üyelerin önünde okurlar ve Meclis'ten paraların bölüştürülmesinde özel bir kimsenin ya da bir memurun bir yolsuzluğunu bilen varsa söylemesini isterler.

Bir kimsenin yolsuzluk ettiği sanılırsa bunu oya koyarak bir karara bağlarlar.

Meclis üyeleri kendi aralarından on logistes (sayman) seçerler. Bunların ödevi, her prytanlıkta memurların verdikleri hesapları gözden geçirmektir.

Bundan başka her kabile için bir kişi olmak üzere kura ile euthynlar (araştırıcılar) ve her euthyn için de onlara yardımcı olarak ikişer paredos seçerler. Bunlar kabilelerin toplantılarında kendi kabilelerinin koruyucu kahramanının heykeli yanında oturmak zorundadırlar. Bir mahkeme önünde hesap vermiş bir memura karşı kişisel ya da devleti ilgilendiren bir hesap verme davası açmak isteyen her yurttaş hesap verme gününden sonraki üç gün içinde, kendi adıyla mahkemenin suçsuz olarak gösterdiği memurun adını, ortaya attığı suçu, ona verilmesini doğru bulduğu cezayı bir ak tahta üzerine yazarak euthyne verir. Euthyn bu yazıyı alır, işi araştırır, memurun suçlu olduğunu görürse, kişiyi ilgilendiriyorsa o kabilenin davalarına bakan bucak yargıçlarına devleti ilgilendiriyorsa Thesmothetes'eyazıyla bildirir. Thesmotheteslerbunu alınca hesap verme davasını mahkemede açarlar. Yargıçlarınverecekleri karar kesindir.

Meclis atları da gözden geçirir. Bir atlının kendisine verilen güzel bir atı beslemediğini görürse onu besleme masrafına eşitbir para cezasına çarptırır. Ötekilerle birlikte gidemeyen ya da yerinde durmak istemeyip geri geri giden atların çenesine tekerlek biçiminde kızgın bir demirle damga basar. Bu damgayı taşıyan at orduda kullanılamaz demektir. Bu işi görecek durumdalar mı, değiller midiye atlı denetçileri gözden geçirenMeclis'tir. Meclis üyelerinin el kaldırarak bu sınıftan çıkarılmasına karar verdikleri atlı denetçinin hemen atı alınır, kendisi yayalar arasına sokulur. Atlılar yanında dövüşen yayaları da o denetler. Bunlar içinden Meclis'in işe yaramaz dediği kimselerin hemen ücretleri kesilir.

Atlıları, halkın el kaldırarak seçtiği on kişilik bir devşiriciler kurulu devşirir. Devşiriciler devşirdikleri atlıların adlarını hipparkhoslara ve phylarkhoslara verirler. Bunlar da bu listeyi alıp Meclis'e sunarlar. Sonra atlıların adlarının yazılı olduğu mühürlü olarak saklanan kütüğü ortaya çıkararak bedence atlılık yapamayacak durumda olduklarını ant içerek söylemiş olan eski atlıların adlarını siler, yeni devşirilenleri çağırırlar. Yenilerden bir kimse, bedence ya da varlık bakımından gücünün atlı olmaya yetmediğini yeminle ileri sürerse onu salıverirler. İleri sürdüğünü yeminle sağlamlaştırmayan kimseye gelince, onun atlı olmaya elverişli olup olmadığı üzerine meclis üyeleri el kaldırarak oy verirler. Elverişlidir demişlerse adı kütüğe yazılır; değildir demişlerse onu da salıverirler.

Bir zamanlar Meclis, arkhitektlerin yaptıkları planlarla Panathenaia bayramında Tanrıça Athena'ya sunulacak işlenmiş giysilerin biçimleri üzerine de karar verirdi. Bugün bununla uğraşanlar bu iş için kurayla yargıçlar arasından seçilen kimselerdir. Meclis üyelerinin kendilerini yargılarında hatır gönül dinlemeye, duygularına kaptırdıkları anlaşılıyor. Meclis savaş kasası hazinecisiyle birlikte Tanrıça Zafer'in (Niuke) altın heykelleri ile Panathenaia bayramında verilecek yarış ödüllerinin hazırlanmasına da bakar.

Meclis'in başka bir ödevi de sakatları gözden geçirmektir. Kazançları üç minadan az olanlarla vücutlarının sakatlığı yüzünden hiçbir iş yapamayanları Meclis'in araştırmasını ve yiyecek giderlerine karşılık devletin bu gibi kimselerin her birine günde iki obolos vermesini buyuran bir yasa vardır. Kurayla seçilen bir hazineci sakatlara verilecek parayla ilgilenir.

Kısacası, Meclis pek çok işte bütün öbür memurluklarla birlikte çalışır. Meclis'in baktığı işler bunlardır. Kurayla seçilen memurlardan bir de tapınak onarıcıları adı verilen on

kişilik bir kurul vardır. Bunlar Apodekeslerden aldıkları otuz minayla tapınaklardan en çok onarılması gerekenleri onarırlar. Bunlardan başka yine kurayla seçilen on astynomos vardır. Bunların beşi Peiraieus'ta, beşi Atina'da çalışırlar. Flüt çalan arp çalan ve kitaracı kadınların iki drakhmeden çok parayla tutulması işini kovuştururlar. Birçok kimse aynı kadını tutmak istiyorsa astynomoslar bunlar arasında kura çeker, kurayı kazanankadını tutar. Ayrıca kent çöplerini kaldırma işini üzerlerine almış olanların çöpleri kent duvarlarına on statlık uzaklıktan daha yakın yerlere boşaltmamalarına dikkat ederler. Kamuya açık yollar üzerine yapı yapılmasını, yapılara balkon gibi çıkıntılar eklenerek yolların kapatılmasını, evlerin üzerindeki olukların yağmur sularını caddeye akıtacak biçimde yapılmasını,pencere kanatlarının cadde üzerine açılmasını önlemekle görevlidirler. Yollarda ölenleri kaldırtma işi de onların üzerindedir; bu iş için yardımcı olarak onlara devlet köleleri verilmiştir.

On agoranomos (pazarcıbaşı) da kurayla atanır. Bunların beşi Peiraieus için, beşi de Atina içindir. Yasalar bunlara pazarda satılan bütün yiyecekleri gözden geçirme, temiz ve katıksız olarak satılmalarını sağlama görevlerini yüklerler. On metronomosun (ölçücübaşı) atanması için de kura çekilir. Bunların da beşi Atina'da, beşi Peiraieus'ta bulunur. İşleri satıcıların kullandıkları her türlü ağırlık ve uzunluk ölçülerini gözden geçirip doğru olup olmadıklarına bakmaktır. Eskiden beşi Peiraieus, öteki beşi Atina için olmak üzere kurayla atanmış ve tahıl satışına bakan on tahıl koruyucusu vardı. Bunların sayısı bugün Atina'da yirmi, Peiraieus'ta on beştir. Bunlar önce pazara getirilen işlenmemiş tahılın uygun fiyatla satılmasını sağlarlar.Sonra değirmencilerin arpa ununu arpanın fiyatına uygun, fırıncıların ekmeği buğdayın fiyatına uygun olarak satıp satmadıklarına ve memurların koymuş oldukları ağırlıklara göre tartıp tartmadıklarınıdenetlerler. Ekmeklerin ağırlıklarını saptamak

yasanın onlara yüklediği bir görevdir. Ticaret eşyası limanı için de kurayla on gözcü belirlenir. Oradaki ambarlara bakmak, gemilerle tahıl limanına gelen tahılların üçte ikisini Atina'ya taşımaları gerektiği konusunda tüccarları uyarmak ve bunu sağlamak bunların görevidir.

Cezaevinde olanlara bakacak onbirler de kurayla ayrılırlar. Yakalanan hırsızları, insan kaçıranları ve yol kesenleri, suçlarını açıkça söylemeleri durumunda ölüm cezasına çarptırırlar, inkâr ediyorlarsa mahkemeye verirler. Mahkemenin suçsuz bulduklarını bırakırlar, mahkûm ettiklerini hemen ölümle cezalandırırlar. Ele geçirmiş olanlardan zoralımlageri alınması istenen devlet tarlalarının listesini onbirler mahkemeye yollarlar; devlet malı olduğuna karar verilenleri poletlere verirler.Haber verme yoluyla yapılan cezayı gerektiren suçlandırmaları mahkemeye veren onbirlerdir: Bu yetki onlara verilmiştir. Yalnızca bu tür davalardan birkaçını da thesmothetsler yargıçlara bildirirler. Beş "dava başlattırıcı" da iki kabile başına bir kişi olmak üzere kurayla belirlenir. Bunların görevi bir ay içinde görülmüş olması gereken davalardayargılamanın başlamasını sağlamaktır. Bir aylık davalar şunlardır:

Çeyizin geri verilmesi için açılan dava, aldığı borç parayı ödemeyen birine karşı açılan dava, aldığı ödünç paranın her minası için verilmesi gereken aylık faizi ödemeyenlere karşı açılan dava, pazarda iş yapmak üzere ödünç alınan sermaye davası. Bunlardan başka hakaret davaları, dernekler ve birliklerle ilgili davalar, koşum hayvanları, köleler, bir savaş gemisini donatmayı üzerine alan zengin bir yurttaş ve sarraflıkla ilgili davalar.

Dava başlattırıcılar bu gibi davaları bir ay içinde gördürür, bir karara bağlanmasını sağlarlar. Apodekteslerin devlet vergileri ve gümrükleri toplayıcıları için ya da onlara karşı açtıkları davalar da bir ay içinde görülmesi gereken

davalardandır. Bunlardan on drakhmeye kadar olanlar üzerine karar vermek apodekteslerin yetkisi içindedir; özellikle paraylailgili davaları mahkemeye yollarlar.

Kırk bucak yargıcı da her bucaktan dört kişi alınmak üzere, kurayla atanırlar. Kırklar öteki davalara bakarlar. Bunların sayısı eskiden otuzdu;bucak bucak dolaşarak yargıçlık yaparlardı. Otuzların oligarkhiasından sonra sayıları kırka çıkarıldı. Kırkların on drakhmeye kadar olan davalarda kendi başlarına karar vermek yetkileri vardır. On drakhmeden yukarı olan davalar üzerine hüküm vermeyi hakemlere (diaitetes) bırakırlar. Hakemler davayı ele aldıktan sonra iki yanı uzlaştıramazlarsa bir karar verirler. Bu kararı kavgalılar doğru bulurlar ve ona bağlı kalacaklarına söz verirlerse, yargılama bitmiş demektir. İki yandan birisi halk mahkemesine başvurursa hakem tanıkların söylediklerini, tanıklık ya da belge göstermekle ilgili çağrıları, bakılan yasaları, biri davacının öteki dava edilenin olmak üzere iki ayrı kap içine koyar, bunları mühürler. Bir tahtaya yazılmış olan hakem kararını da onlara bağlayarak hepsini Kırklar arasından dava edilenin kabilesinin işlerine bakan dört yargıcayollar. Bu yargıçlar belgeleri aldıktan sonra davayı halk mahkemesine verirler. Bin drakhmeye kadar olan davalara iki yüz bir, bin drakhmeden çok paralarla ilgili davalara dört yüz bir yargıçlık bir halk mahkemesi bakar. Dava yeniden görülürken hakemin kaplara koyup mühürlemiş olduğu yasalardan, tanıklığa çağrılardan,tanıkların söylemiş olduklarından başka şeylere başvurulmasını istemek yasaktır.

Hakem olabilmek için yurttaşların altmış yaşına varmış olmaları gerekir. Altmış yaşına varıp varmadıklarını anlamak için arkhonlarla eponymlerin listesine bakılır. Her kabilenin birer tane olmak üzere on kabile eponymi (15), bir de ayrıca her doğumdan olanlar için birer tane olmak üzere kırk iki yaş eponymi vardır. Ephebler listesi yapılırken eskiden adlar ak tahta üzerine yazılır, onların yanına yazma işi kimin arkhonluğu zamanında yapılırsa onun ve bir yıl önce hangi doğumlular hakemlik etmişse o doğumun eponyminin adı eklenirdi. Epheblerin adı bugün tunç bir levhaya yazılıp Meclis Konağı önünde on koruyucu kahramanın (eponym) heykellerinin yanına dikiliyor. Kırklar eponymlerin sonuncusunu alıp onun listesinde adı bulunanlara

hakemlikleri dağıtırlar, her hakeme bakması içinverilecek davaların saptanması içinkura çekerler. Her yurttaş kurada kendisine çıkan işlere hakem olarak bakmak zorundadır. Yasa, altmış yaşına geldiği halde hakemlik yapmamış olanların yurttaşlık hak ve şereflerini kaybedeceklerini bildirir. Yalnızca bir devlet memurluğunda bulunanlar ya da o yıl yurtdışında bulunanlar bu cezaya çarptırılmazlar.

Bir kimse, bir hakemden haksızlık görmüşse bunu hakemler kuruluna bildirerek o hakemin cezalandırılmasını isteyebilir. Hakemler kurulu bu hakemi suçlu bulursa o bütün yurttaşlık hak ve şereflerini yitirir: Yasaların buyruğu budur. Ancak, suçlu bulunan hakem de halk mahkemesinden bu kararın temyizini isteyebilir.

Eponymler askerlik hizmeti için de kullanılırlar. Askerlik çağında olanlar savaş için çağrılacakları zaman, hangi arkhon ve eponyme kadar olanların sefere çıkacağı yazılıp asılır.

Şu memurluklar için kura çekilir:

Beş yol yaptırıcı: Bunların işi buyrukları altındaki devlet işçileriyle yolları onarmaktır.

On logistle (hesap denetçisi) on aynegor (savcı): Her memur gelip hesaplarını bunlara göstermek zorundadır. Yalnızca bunlar hesap vermekle yükümlüolanların hesaplarına bakarlar ve gerekirse mahkemeye verirler. Bir memurun para çalmış olduğunu saptarlarsa yargıçlar bu memuru hırsızlık suçundan mahkûm ederler. Hüküm giyen memur çaldığı paranın on katını ödemek zorundadır. Bir memurun rüşvet aldığını ortaya çıkarırlarsa ve yargıçlar bu suçu kabul ederlerse o memur rüşvet suçundan mahkûm edilir. Böyle bir memur almış olduğu rüşvetin on katını geri verir. Bir memur paraları yetkisini aşacak biçimde

kullanmışsa yanlış kullanımdan dolayı mahkûm edilir ve yalnızca yanlış yere harcadığı parayı öder. Bu para dokuzuncu prytanlıktan önce verilmezse borç iki katına çıkarılır. On katı istenilen paralar ayrıca iki katına çıkarılmaz.

Prytanlık yazıcısı denilen devlet yazıcısını da kurayla seçerler. Yazı işlerine bakan, verilen kararları saklayan, Meclis toplantılarında bulunup tutanakları yazanodur. Eskiden prytanlık yazıcısı el kaldırılarak seçilirdi; seçilenler en çok sayılan, güvenilen kimselerdi. Savaşdaşlık anlaşmalarında yabancı olarak Atina'da oturma hakkı, Atina yurttaşlığı hakkı veren belgelerde onun adı bulunurdu. Şimdi bu yere geçecek kimseler kurayla belirleniyor.

Yasalar yazıcısı denilen ikinci bir yazıcı için de kura çekilir. Bu da Meclis toplantılarında bulunur ve bütün yasaları yazıya geçirir.

Halk Meclisi'nde ve Meclis'te belgeleri okuyacak olan üçüncü bir yazıcıyı halk el kaldırarak seçer. Bu yazıcının okumaktan başka işi yoktur.

"Kurban komiserleri" denilen on kurban memurunu halk kurayla belirler. Bunlar Tanrı'nın kâhin ağzıyla bildirdiği kurbanları kurban ederler. Girişilecek herhangi bir iş için kurban keserek iyi belirtiler aramak gerekince bunu falcılarla birlikte yaparlar. "Yıllık kurban komiserleri" denilen başka on kurban memurunu da kurayla seçip görevlendirirler. İşleri, birkaç kurbanı yaptırmak ve Panathenaia bayramından başka dört yılda bir gelen bütün bayramlardaki kurbanları hazırlamaktır. Dört yıllık bayramlar şunlardır: Birinci olarak Delos bayramı- Delos'ta her altı yılda bir başka bayram da yapılır-; ikinci olarak Brauron Artemisi bayramı; üçüncü olarak Herakles onuruna yapılan bayram; dördüncü olarak Eleusinia, beşinci olarak da Panathenaia. Bu bayramlardan

üçü hiçbir zaman aynı yıla gelmez. Ktesiphon'un arkhonluğu yılında bu bayramlara bir de Hephaistia eklendi.

Salamis arkhonu ile Peiraieus demarkhı (bucak müdürü) için de kura çekilir. Bunlar kendi bölgelerindeki Dionysia bayramını hazırlarlar. Bu bayramdaki koronun masrafını üzerlerine alabilecek yurttaşları khoreg (korobaşı) yaparlar. Salamis'te de bir arkhon listesi tutulur.

Kurayla saptananmemurlarla baktıkları işler bunlardır. Dokuz arkhon denilen memurlara gelince, bunların başlangıçta nasıl seçildikleri yukarda söylendi. Bugün bunların hepsi, altı thesmothetesle onlar için bir yazıcı, arkhon, arkhon-kral ve polemarkh olmak üzere on kişi kurayla atanırlar. Her kabile bunlardan birisini çıkarır. Kabileler her yıl çıkaracakları memurlar için aralarında bir sıra güderler. Dokuz arkhon kendilerinde aranan nitelikler var mı diye bir yoklamadan geçirilirler. Bu yoklamanın birincisi Beşyüzler Meclisi'nde olur. Yazıcı bunun dışında kalır. Onun yoklaması başka memurlar gibi yalnızca mahkeme önünde yapılır. İster seçilsin, ister kurayla saptansın hiçbir memur yoklama geçirmeden işe başlayamaz. Dokuz arkhonsa önce Meclis'in, sonra da halk mahkemesinin yoklamasından geçerler. Eskiden Meclis'in değerli bulmadıkları kimseler arkhon olamazlardı. Şimdi bu karar halk mahkemesinde temyiz edilebilir. Ancak mahkemenin vereceği karar kesindir.

Yoklamada şunlar sorulur: Önce "Baban kimdir, hangi bucaktandır ? Babanın babası kimdir, anan kimdir, ananın babası kimdir, hangi bucaktandır ?"; ondan sonra "Apollon Patroos ile Zeus Herkios'a tapıyor musun, gittiğin tapınak neredEdir? Aile mezarların var mı? Varsa nerede"; daha sonra "Anana, babana karşı üzerine düşen görevleri yerine getiriyor musun? Vergilerini düzgün olarak veriyor musun, askerlik hizmetini yaptın mı?" Bunlar sırayla sorulduktan

sonra ona tanıklarını getirmesini söylerler. Tanıklarını getirince başkan şunu sorar: "Bunlar içinde bir şeyin doğru olmadığını söyleyecek var mı?" Doğru olmadığını söyleyen biri çıkarsa başkan onun suçlamalarını, ötekinin kendini korumak için söylediklerini dinler. Ardından oy verilir. Oy verme Meclis'te el kaldırma, mahkemelerde ise gizli olarak oy taşlarıyla yapılır. İtiraz eden çıkmazsa hemen oy vermeye girişilir. Eskiden yalnızca bir yargıç oy taşını verirdi; şimdi arkhon olacaklar üzerine bütün yargıçların oy vermeleri zorunluğu vardır. Bunun nedeni kötü, işe yaramaz bir kimse itirazcıların elinden yakasını kurtarsa bile onu geri çevirme olanağının yargıçların elinde olmasını sağlamaktır.

Böylece yoklamadan geçenler üzerinde kurbanların içlerinin bulunduğu taşın önüne gelirler. Bu taş hakemlerin yargılarını bildirmeden, tanıklık edeceklerin tanıklıktan önce üzerinde ant içtikleri taştır. Arkhonlar bu taşın üzerine çıkar, işlerinde doğruyu ve yasaları gözeteceklerine, rüşvetalmayacaklarına, rüşvet aldıklarında altından bir heykel yaptırıp Tanrı'ya sunacaklarına yemin ederler. Yeminden sonra Akropolis'e çıkar, aynı yemini ikinci kez orada ederler. Bunlar bittikten sonra görevlerinin başına giderler.

Arkhon, arkhon -kral ve polemarkh yanlarına ikişer yardımcı (paredr) alırlar. Bu yardımcıları istedikleri gibi seçebilirler. Fakat yardımcılığa başlamadan önce bunlar da halk mahkemesi önünde yoklamadan geçerler ve yardımcılıkları bittikten sonra hesap verirler.

Arkhon yerine geçer geçmez bir çağırıcı ile şunu bildirir: "Ben arkhonluğa geçmeden önce herkesin nesi varsa arkhonluğumun sonuna kadar bunu istediği gibi kullanabilecek..." Sonra tragediaların giderlerini üstlenmeleri için bütün Atina yurttaşları arasından en zengin üç kişiyi seçer. Eskiden arkhon komedialar için de beş

khoregos belirlerdi. Şimdi bu sonuncuları kabileler seçiyorlar. Dionysia bayramındaki erkekler korosu, oğlanlar korosu ve komedialarla Thagelia bayramındaki erkekler ve oğlanlar koroları için kabilelerin seçmiş oldukları khoregosları-Dionysia bayramı için her kabileden bir khoregos, Thargleia bayramı içinse sırası gelen kabilelerden olmak üzere iki kabile başına bir khoregos alınır- kabul eder. Bir khoregos kendi yükünü ağır bulur, bu yükü daha kolay taşıyabilecek başka bir yurttaş gösterirse arkhon değişiklik yapar. Önce bu liturgiayı (16) üzerine almış olduğunu ya da başka bir liturgiayı üzerine almış olup aradan ikinci bir liturgia için gereken zaman geçmediğinden kendisinin ayrı tutulması gerektiğini ya da daha kırk yaşına varmadığını ileri süren olursa bu gibi bağışlama dileklerini mahkemeye verir. Oğlanlara khoregosluk edecek kimsenin kırk yaşını geçmiş olması gerekir. Delos Adası'na bir koroyla birlikte gönderilecek khoregia delikanlıları oraya götürecek olan otuz kürekli gemiye başkanlık edecek olan arkhiteorosu arkhon atarlar. Arkhonun hazırladığı din törenleri ve alayları şunlardır:

Asklepios onuruna yapılan alay; Dionysia bayramında yapılan ve arkhonla birlikte on kişilik bir kurul eliyle hazırlanan alay. Bu on kişi eskiden Halk Meclisi'nde el kaldırma yöntemiyle seçilirdi ve alay için yapılan giderleri öderdi. Şimdiyse her kabileden birer kişi kurayla ayrılıyor; bunlara giyim kuşam ve başka şeyler için yapılacak giderleri karşılamak üzere yüz mina veriliyor. Thargelia bayramında ve Kurtarıcı Zeus için yapılacak törenleri hazırlamak da arkhonun görevidir.

Dionysia ile Thargelia bayramlarındaki yarışları da o düzenler. Yönetimi arkhon'un üzerine düşen yortular bunlardır. Aşağıdaki özel ve resmi davalarda arkhona başvurulur; arkhon da ilk soruşturmayı yaptıktan sonra bunları halk mahkemesine verir: Ana babaya karşı kötü

davranma davaları (bunları herkes açabilir ve açanın üzerine hiçbir para cezası düşmez);

Yetimlere karşı kötü davranma davaları (bu davalar vasilere karşı açılır); bir kimsenin us bozukluğundan dolayı mallarını saçıp savurmakla suçladığı bir mirasçıya karşı açılan us bozukluğu davası;

Ortak mal ve mülklerin paylaştırılmasını istemeyen bir kimseye karşı bölüştürücülerin saptanması için açılan dava;

Vasi saptama davaları;

Birkaç kişi bir tek kimsenin vasisi olarak yazılmak istedikleri zaman mahkeme aracılığıyla vasinin saptanmasını isteme;

Kendini vasi olarak yazdırmış olan bir kimseden bunun kanıtlanmasını isteme; miras ve tek mirasçı kız almak için mahkemeden karar istemeler.

Arkhon öksüzlere, kocaları öldükten sonra gebe olduklarını ileri süren mirasçı kızlara ve kadınlara bakar. Bunlara karşı haksızlık eden kimseleri para cezasına çarptırmak ya da mahkemeye vermek onun yetkisi içindedir. On dört yaşlarına varıncaya kadar öksüzlerle tek mirasçı kızların mülklerini kiraya verir ve bunlar için güvence alır. Vasiler kendilerine bırakılan öksüzlere bakmıyor, yiyeceklerini vermiyorlarsa Arkhon onları yiyecek parası vermeye zorlar.

Arkhon'un uğraştığı işler bunlardır. Arkhon-kralın baktığı işlerin başında Mysteria din bayramı gelir. Bu bayramı hazırlamakta krala halkın el kaldırma yöntemiyle seçtiği dört kişilik bir kurul yardım eder. Bu dört kişiden ikisi bütün Atinalılar arasından, biri Eumolpos-oğullarından, biri de Kerykoğullarından olur. Kralın ikinci ödevi Lenaion (üzüm

suyu çıkarılan yer) tapınağındaki Dionysia bayramını hazırlamaktır. Bu bayram bir alayla bir yarıştan oluşur. Alayı kralla dört kişilik kurul birlikte düzenlerler. Yarışları düzenlemek yalnızca kralın işidir. Bütün meşale yarışlarını düzenleyen de odur. Kısaca söylemek gerekirse atalardan kalma bütün eski kurban törenlerinin yönetimionun elindedir. Dinsizlik davalarıyla rahiplik hakkı için iki kimse arasında çıkan kavgalara o bakar. Soylar ve rahipler arasındaki ayrıcalıklar üzerine uyuşmazlıkları yargıç olarak bir karara bağlayan odur. Bütün öldürme davaları ona getirilir. Öldürenlere, dince lekelenmiş oldukları için yurttaşlara yasaların verdiği hakları kullanmayı, yurttaşlar arasına girmeyi yasak eden de odur.

Kasıtla öldürme ve yaralama davalarıyla zehirleyerek öldürme ve yangın çıkarma suçlarına Areopagos Meclisi önünde bakılır. Meclis'in yargıçlık yetkileri yalnızca bunlardır.

İstemeyerek öldürme, öldürmeye kışkırtma davalarıyla bir köleyi,Atina'da yerleşmiş bir yabancıyı ve bir yabancıyı öldürme davaları Palladion Tapınağı'ndaki yargıçlarca görülür.

Bir kimse öldürdüğünü açıkça söyler; fakat yasalara göre haklı olduğunu ileri sürerse, örneğin karısıyla birlikte yakaladığı bir erkeği ya da tanımayarak savaşta bir yurttaşını ya da bir güreşte karşısına çıkanı öldürmüşse, böyle davalara Delphinion Tapınağı'ndaki yargıçlarca bakılır.

Tartışma götürür bir öldürme suçundan dolayı sürgün edilen bir kimse ikinci bir öldürme ya da yaralama suçuyla suçlanırsa bu kimsenin davası Phreatto Mahkemesi'ne verilir. Suçlanan kendisini korumak için söyleyeceklerini karaya yanaştırdığı geminin üzerinde söyler.

Bütün bu suçlara, Areopagos'a verilenler bir yana bırakılırsa, kurayla saptanmış yurttaşlardan kurulmuş mahkemeler bakar. Davaları kral mahkemeye verir. Kralla yargıçlar kutsal bir yerde, açık havada toplanırlar. Hüküm verirken kral çelengi başından çıkarır. Suçlu, başka zamanlar kutsal yerlerle pazar yerine adım atması yasak olmasına karşılık, yargılama günü kutsal yere girer ve kendisini savunmak için konuşur.

Suçlusu bilinmeyen öldürmelerde "yapan"a karşı dava açılır. Kralla kabile kralları bir kimsenin ölümüne neden olan cansızlarla hayvanları da yargılarlar.

Polemarkhos, Av Tanrısı Artemis ile Savaş Tanrısı Enyalios için kurbanlar kestirir. Savaşta ölmüş olanlara karşı saygı göstermek için yapılan "gömme töreni yarışları"nı düzenler, Harmodios ile Aristogeiton'un suçlarının kefareti olarak ölü hayvanları kurban ettirir. Atina'da yerleşmiş yabancılara (metökler) karşı açılan ya da bu yabancıların açtıkları davalar, yurttaş vergisi veren yabancıların (isoteller), devlete yaradıklarından devlet konuğu (proksen) adını almış yabancıların davaları gibi yalnızca özel davalar polemarkhos'a getirilir. O da bu davaları ona bölüp on kabile arasında paylaştırır. Kabilelerin işlerine bakan bucak yargıçları bunları hakemlere verirler. Polemarkhos'un kendisinin doğrudan doğruya mahkemeye verdiği davalar şunlardır: Kefili olan yurttaşı bırakan ve yerlilerden kefili bulunmayan metöklere karşı açılan davalar; metöklerin mirasçı ve tek mirasçı kız davaları.

Kısacası, Atinalı yurttaşlar için arkhon neyse, metökler için de polemarkhos odur.

Thesmotheteslerin (yasacılar) yetkilerinin başında mahkemelerin hangi günlerde toplanıp davalara bakacağını saptayıp bildirmek gelir. Sonra memurlara başlarında

bulunacakları mahkemeleri verirler. Bu memurlar thesmotheteslerin kendilerine verdikleri yargıçlarla birlikte çalışmak zorundadırlar. Bundan başka vatan hainliği ve benzerleri gibi ağır suçları Halk Meclisi'ne bildirir. Bütün mahkemeye verilmeden önce halkın kararını alma dileklerini, bütün yasadışı davranışlarlailgili davaları, gerekmeyen yasa önerileri yapanlara karşı açılacak davaları, proedeslerin epistatların yasadışı davranışlarını ve strategosların hesaplarını Halk Meclisi önüne getiren odur. Thesmotheteslere verilecek olan ve önce güvence akçesi bırakılmasını gerektiren davalar şunlardır:

Haksız olarak yurttaşlık eden yabancılara karşı açılan davalar; Rüşvet yoluyla kendini yurttaş olarak yazdırmış yabancılara karşı açılan davalar;

Rüşvet davaları;

Devlete borçlu olanlar listesine yanlış olarak yazma, yazılmakla ilgili davalar;

Devlete borçlu diye yalan yere mahkemeye çağrılmakla ilgili davalar; Devlete borcunu ödeyen bir yurttaşı borçlular listesinden bile bile silmemekle ilgili davalar;

Borcunu ödemeyen bir kimsenin adını devlete borçlu olanların listesinden silmiş olmaktan dolayı açılan davalar;

Zina davaları.

Thesmothetesler bütün memur olacakların yoklamalarını başlatırlar, bucaklıların yurttaşlar listesine yazılma hakkını tanımadıkları gençlerin itirazlarını ve Meclis'in verdiği mahkûmluk kararlarını mahkeme önüne çıkarırlar. Ticaret, maden ocakları işlerindeki davalarla özgür bir kimseye hakaret etmiş olan bir köleye karşı açılan davalar gibi özel kişilerle ilgili davaları da onlar mahkemeye getirirler.

Başka devletlerle yapılan anlaşmaları thesmothetesler onaylarvebu anlaşmalardan doğan davaları mahkeme önüne çıkarırlar. Bunlardan başka Areopagos Meclisi önünde yalancı tanıklık yapanları mahkemeye verirler. Devleti ya da kişileri ilgilendiren bütün davaları başlarında bulunacak memurlar arasında bölüştüren thesmotheteslerdir. Fakat bütün yargıçları kurayla belirlemek, dokuz arkhonla birlikte thesmotheteslerin yazıcısının işidir. Bu on kişiden her biri kendi kabilesinde yargıçlıklar için kura çektirir.

Dokuz arkhonlukla ilgili olanlar bunlardır.

Her kabileden bir kişi olmak üzere kurayla on athlothet (yarış düzenleyicisi) seçilir. Bunlar soruşturmayı başarıyla geçirdikten sonra dört yıl iş başında kalırlar. Panathenaia bayramındaki alayı, müzik yarışlarını, at yarışlarını, idman yarışlarını düzenlerler. Meclis ile birlikte Tanrıça Athena için hazırlanan peplos denen bayramlık giysilerle zeytinyağı testilerini yaptırırlar ve kazanan idmancılara zeytinyağı verirler. Bu zeytinyağı kutsal ağaçlardan toplanan zeytinlerden çıkarılır. Üzerinde kutsal zeytin ağaçlarının bulunduğu tarlaların sahiplerinden arkhon ağaç başına bir buçuk kotyl yağ alır. Eskiden ürünü kent yönetimi kiraya verirdi. Ağaçları kesenleri ya da sökenleri Areopagos Melisi yargılar, suçlu görülenleri ölüm cezasına çarptırırdı. Tarlalar devlet malı olmaktan çıkıp da tarla sahiplerinden karşılık olarak zeytinyağı alınalıdan beri, yasanın hâlâ geçerli olmasına karşılık, bu çeşit davalar ortadan kalkmıştır. Kentin zeytinyağı hakkı ağaçlara değil, tarlaya bağlıdır.

Arkhon kendi arkhonluğu yılındaki üründen çıkarılan zeytinyağını toplar, Akropolis'teki hazinecilere verir. Bütün yağı onların eline vermeden önce Areopagos Meclisi'ne giremez. Hazineciler bu yağı Panathenaia bayramına kadar Akropolis'te saklarlar. Bu bayram gelince hazineciler yağları ölçüp athlothetlere verirler. Onlar da bunu yarışları

kazananlara dağıtırlar. Müzik yarışlarını kazananların ödülleri gümüş ya da altın eşya, yiğit erlerin kalkandır; idman yarışlarıyla at yarışlarını kazananlara ise ödül olarak zeytinyağı verilir.

Savaş işlerine bakan bütün memurlar el kaldırma yoluyla seçilirler. Bunların başında on strategos gelir. Eskiden her kabileden bir strategos seçilirdi. Şimdi bu seçim bütün yurttaşlar arasında topluca yapılıyor. Her bir strategosa verilecekişler için de halk el kaldırarak oyunu verir. Strategoslardan biri hoplitlerin başına geçer; bunlar savaşa çıktıkları zaman komuta eder. Bir başka strategosa anayurt komutanlığı verilir. Bu strategos Attika'yı korur ve yalnızca yurt içinde savaşıldığı zaman savaşa girer. Biri Munikhia'nın, öteki Akte'nin olmak üzere iki strategos da Peiraieus için ayrılır. İkisi birlikte Peiraieus şehrinin korunmasıyla ilgilenirler. Başka bir strategos özellikle donanma yükünü taşımak üzere zengin Atinalılardan kurulmuş olan symmeria adlı vergi birlikleri için seçilir. Bu strategos kendilerine bir savaş gemisi donatmak görevi verilmiş olan zengin yurttaşların listesini yapar, gerekirse varlıklarını değiştirir, itirazlarını mahkemeye iletir.

Geri kalan beş strategosu günün gereğine göre savaş işlerinde kullanırlar. Her prytanlıkta halk strategosların işlerini güzel yapıp yapmadıkları konusunda el kaldırarak oy verir. Halkın oyuyla işten el çektirilen strategos mahkemeye verilir. Suçlu görülürse yargıçlar çarptırılacağı cezayı ya da ceza olarak ödeyeceği parayı belirlerler. Suçsuz olduğu anlaşılan strategos yeniden işinin başına geçer. Strategosların, komutanlıkları sürdükçe, yerini bırakan, düzene uymayan erleri hapsetme, ordudan uzaklaştırma, para cezasına çarptırma yetkileri vardır. Para cezası vermemek strategoslar için hemen hemen bir gelenek olmuştur. Her kabileden bir kişi olmak üzere on taksiarkhos

(yaya albayı) için de seçim yapılır.Bunların her biri kendi kabilesinin erlerine komuta eder, yüzbaşıları (lokhag) atar.

İki atlı generali (hipparkhos) de seçilir. Seçim bütün yurttaşlar arasında yapılır. Bunlar atlıların komutanlarıdır ve beşer kabileye komuta ederler. Strategosların hoplitler üzerinde ne gibi yetkileri varsa hipparkhosların da atlılar üzerinde o yetkileri vardır. Bunlar için de her prytanlıkta işlerini iyi yapıp yapmadıkları konusunda halk el kaldırma yoluyla oyunu bildirir.

Her kabileden bir tane alınmak üzere on atlı albayı (phylarkhos) için de seçim yapılır. Taksiarkhoslar nasıl hoplitlere komuta ediyorsa bunlar da kabilelerin atlılarına komuta ederler.

Lemnos adası hipparkhosu da seçilir. Bu adada bulunan atlıların komutanlığı onun üzerindedir.

Paralos adlı devlet kadırgasıyla Ammon adlı devlet kadırgasınınkaptanları da seçimle belirlenirler.

Kurayla verilen memurluklar için eskiden iki kura yöntemi vardı. Dokuz arkhonlukla birlikte birtakım memurluklar için bütün kabilede kura çekilirdi. Başka birtakım memurluklar içinse kuralar bucak bucak (demos) çekilir ve kura çekimi Theseion'da yapılırdı. Bucaklılar yerlilerle ticarete başladıklarından bunlar için de bütün kabileden kura çekilmesi yöntemini koydular. Yalnızca meclis üyelikleriyle koruyucuların kura çekimi bunun dışında tutularak bunların belirlenmesi bucaklara bırakıldı.

Ücret olarak her Atinalı yurttaş her halk meclisi toplantısı için bir drakhme (17), ana toplantı için de dokuz obolos alır. Prytanlara yiyecek gideri olarak ayrıca birer obolos daha verilir. Dokuz arkhondan her biri yiyecek gideri olarak dört

obolos alır. Çağırıcıyla neycinin parası da bunun içindedir. Salamis arkhonu her gün için bir drakhme alır.

Athlothetesler Panathenaia bayramının yapıldığı hekatombaion ayı süresince ayın dördüncü gününden başlamak üzere yemeklerini prytaneionda yerler. Delos'a gönderilen amphiktyonlar(Atina elçisi) Delos adası kasasından her gün için birer drakhme alırlar. Samos, Skyros, Lemnos ve İmbros adalarına yollanan bütün memurlara da yiyecek gideri olarak para verilir.

Savaşla ilgili memurluklara bir kimse birkaç kez atanabilir. Başka memurluklar için bu yasaktır. Yalnızca iki kez Meclis üyeliği yapılabilir.

Yargıçlar için dokuz arkhondan her biri kendi kabilesinde, thesmotheteslerin yazıcısı da onuncu kabilede kura çeker. Her kabile için bir tane olmak üzere mahkemelere on giriş yeri vardır. Kura çekilecek yerlerin sayısı her kabile için ikişer tane olmak üzere yirmidir. Her kabileye onar düşmek üzere yüz kutu bulunur.Bunlardan başka kurayı kazanarak yargıç olanların tahtacıklarının içineatılması için on kutu daha vardır. İki de küp bulunur. Her giriş yerinin yanında yargıçların sayısı kadar değnek bulunur ve küplere değnek sayısı kadar palamut atılır. Palamutların üzerinde on birinci harf olan lâmbda harfinden başlayarak sırayla harfler yazılmıştır. Kaç mahkeme için yargıç seçilecekse o kadar harf vardır.

Yargıçlık edeceklerin otuz yaşını geçmiş, devlete borçsuz, yurttaşlık hak ve şereflerinin hepsine sahip kimseler olması gerektir. Bir kimse hakkı olmadan yargıçlık ederse bu bildirilir ve yargıç mahkemeye verilir. Hakkı olmadığı halde yargıçlık ettiği anlaşılırsa yargıçlar ayrıca çarpılacağı cezayı ya da vereceği para cezasını belirlerler. Para cezasına çarptırılırsa yalnızca mahkemenin ona yüklediği para

cezasını değil, eskiden borçları varsa onları da ödeyinceye kadar cezaevinde tutulur.

Her yargıcın meşe ağacından yapılmış bir tahtacığı vardır. Bunun üzerinde kendisinin, babasının ve bağlı olduğu bucağın adıyla kappa harfine kadar olan on harften biri yazılıdır. Çünkü yargıçlar kabile kabile olmak üzere on bölüğe ayrılırlar. Her bölükteki yargıçların sayısı hemen hemen aynıdır.

Mahkemelere verilecek harfleri thesmothetes kura çekerek saptadıktan sonra bir hademe her mahkemeye kurada düşen harfi götürür, o mahkemenin bulunduğu yere asar.

----

1. bölümle Londra papirüsünün XXX. yazı sütunu bitiyor. Papirüsün mahkemelerin kuruluşunu ve düzenlerini anlatan son kısmı (bölüm 64-69, yazı sütunu XXXI-XXXVI) iyi korunamadığı için durumu çok kötüdür; birtakım yerlerde doldurulması çok güç olan boşluklar vardır. Dilbilimcilerin bütünleme çalışmaları sonucu bu bölümün Opperman'ın Grekçe metin kitabında almış olduğu biçimi, Aristoteles'in eserinin sonu konusunda okurların bir fikri olsun diye Türkçe'ye çevirerek buraya ekliyoruz.)

(XXXI)

Giriş yerlerinin önüne her kabile için onar kutu konulmuştur. Bunların her birinin üzerinde kappaya kadar olan on harften biri yazılır. yargıçlar ellerindeki tahtacıkların üzerinde hangi harf varsa onları üzerinde o harfin yazılı olduğu kutuya atarlar. Hademe kutuyu salladıktan sonra thesmothetes her kutudan bir tahtacık çeker.

Tahtacığı ilk çekilene "asıcı" derler: Kutudan çekilen öteki tahtacıkları sırayla, üzerinde kutudaki harfin yazılı olduğu sırığa asar. Hep aynı kimse asarak bir oyun yapmasın diye bu kişi kurayla seçilir. Her kura çekme yerinde beş sırık vardır. Kabilenin arkhonu zarları kutulara attıktan sonra kabilesi için kurayı başlatır. Zarlar ak ve kara olmak üzere iki türlüdür. Kaç yargıç saptamak gerekiyorsa, beş tahtacık başına bir zar olmak üzere kutuya o sayıda ak zar atılır. Kara zarlar için de böyle yapılır. Arkhon zarları çektikçe çağırıcı kazananların adlarını seslenir. Asıcı baştan hesaba katılır. Adı çağrılan karşılık verir, gelip küpten bir palamut çeker ve üzerindeki harf yukarıda olmak üzere palamudu uzatıp önce çekilişe bakan Arkhon'a gösterir. Arkhon harfi gördükten sonra o yargıcın tahtacığını üzerinde aynı harfin yazılı olduğu kutuya atar. Bu, yargıcın istediği mahkemeye gidemeyip harfini çektiği mahkemeye gitmek zorunda kalması ve herhangi bir kimsenin belli bir mahkemede istediği yargıçları toplayamaması içindir. Kaç tane mahkeme kurulacaksa arkhonun yanında o sayıda ve her mahkeme için kurayla belirlenmiş ayrı bir harfle işaretli kutular bulunur.

(XXXII)

Yargıç çektiği palamutu hademeye göstererek parmaklıktan içeri girer. Hademe her yargıca çektiği palamutun üzerindeki harfin bildirdiği mahkemenin boyasında boyanmış bir sopa verir. Bu, yargıcın kurada kendisine çıkan mahkemeden başka bir mahkemeye girmemesi içindir. Başka bir mahkemeye girerse bu sopasının boyasından anlaşılır. Her mahkemenin giriş kapısının söğe başlığı başka bir renge boyanmıştır. Sopasını alan yargıç değneğinin boyasıyla aynı renkte olan ve üzerinde çektiği palamuttaki harf bulunan mahkemeye girer. İçeri girince bu iş için kurayla belirlenmiş bir memurun verdiği, devletçe yaptırılmış bir markayı alır. Böylece içeri

girdikten sonra yargıçlar ellerinde sopaları ve palamutları olmak üzere toplanırlar. Kurayı kazanamayanlara "asıcılar" tahtacıklarını geri verirler. Hademeler her mahkeme için bir tane olan ve içlerinde her kabilenin yargıçlarından mahkemelerden her birinde olanların adları bulunan kutuları alır, her mahkemedeki yargıçlardan bu ad tahtacıklarını geri vermek için kurayla ayrılmış olanlara verirler. Onlar da kutudaki tahtacıklara göre yargıçları çağırır, ücretlerini öderler.

Bütün mahkemelerdeki yargıçlıklar dolduktan sonra mahkemelerin birincisinde ortaya iki kura kabıyla bakır zarlar getirilir. Bu zarların her biri bir mahkemenin rengine boyanmıştır. Ayrıca ortaya üzerlerinde memurların adları yazılı zarlar konur. Kurayla ayrılan iki thesmothetesten biri kura kaplarından birine boyalı zarları, öteki de ikinci kaba üzerlerinde adların yazılı olduğu zarları atar. (XXXIII) Hademe, adı ilk çekilen memurun zarda rengi ilk çıkan mahkemeyi, ikinci çekilen memurun rengi ikinci olarak çıkan mahkemeyi, ötekilerin de böylece sırayla öteki mahkemeleri alacağını bildirir. Bu, hiçbir memurun hangi mahkemenin başına geçeceğini önceden bilememesi, kurada kendisine hangisi çıkarsa o mahkemeyi alması içindir.

Yargıçlar mahkemelere dağıtıldıktan sonra, her mahkemenin başına geçen memur her kabilenin kutusundan birer tahtacık olmak üzere on tahtacık çeker. Sonra bunları başka bir boş kutuya atar. Bunlar arasından kutudan çektiği ilk beş tahtacık üzerinde adları yazılı olan yargıçlardan birini su saati, dördünü de oy verme için ayırır. Kura çekilmesinin nedeni kimsenin bir kolayını bulup istediği kimseyi saatin ya da oyların başına geçirememesi, bunlara bir oyun karıştırılamaması içindir.

Tahtacıkları kutuda kalan beş kişi arkhonlardan ücret yazısını alırlar. Aynı mahkemede ayrı ayrı kabilelerden

yargıçlar olunca mahkeme bittikten sonra küçük kümelere ayrılarak paralarını alırlar; hepsi bir yere toplanarak birbirlerini rahatsız etmezler.

Arkhonlar bunları yaptıktan sonra davaları mahkemelere verirler. Özel davalara bakılacaksa dört dava mahkeme önüne çıkarılır... Davacıyla davalılar konu dışı şeyler söylemeyeceklerine ant içerler. Devlet davalarına bakılacaksa mahkemeye devlet davalarını verirler. Bir günde bu sonuncu davalardan yalnızca bir tanesi bitirilir. Mahkemelerde su saatleri bulunur. Bunların dışarı su akıtmak için boruları vardır. Saatlere su koyarlar. Bu konulan suya göre dava üzerine söz söylenir. Beş bin drakhmeden yukarı davalar için on khus su, ikinci söze üç khus su, beş bin drakhmeden aşağı davalarda birinci söze yedi khus, ikinci söze iki khus su verilir. Bin drakhmeden aşağı davalarda verilecek su beş ile iki khus, mahkemeye edilen itirazlarda altı khustur. Bu sonuncularda ikinci kez söz verilmez. Yazıcı bir yasa ya da bir tanıklık tutanağı ya da bunlara benzer bir şey okuyacağı zaman boruyu kapatarak suyu durdurur. Dava görülmesi için bütün bir gün ayrılan bir devlet davasındaysa suyu kapatmayıp davacıya ve kendini koruyana aynı çoklukta su verilir.

....

Devlet davalarında mahkemedeki yargıçların sayısı beş yüz birdir.... Oy pusulaları bakırdandır. Ortalarında bir sap vardır. Pusulaların yarısının sapları delikli, öteki yarısınınki deliksizdir. Oy pusulalarına bakmak üzere seçilen yargıçlar her iki yanın söyleyecekleri bittikten sonra, her bir yargıca birinin sapı delikli, ötekinin sapı deliksiz ikişer oy pusulası verir. Yargıçların iki delikli ya da deliksiz saplı oy pusulası almamaları için pusulalar verilirken davacıyla davalılara açıkça gösterilir. Ayrıca kurayla belirlenmiş bir yargıç sopaları toplar. Her yargıç sopayla birlikte oyunu verir ve

bunların yerine üzerinde üçüncü harf olan gamanın (XXXV) yazılı olduğu bir tunç marka - bu markaya karşılık kendisine iki obolos ücret verilir - alır. Böylelikle oy vermemiş kimse kalmaz. Oy vermeyen hiç kimseye marka verilmez. Mahkemede çift kulplu iki küp bulunur. Bunlardan birisi bakır, öteki tahtadandır. Bir kimse gizlice yalnızca birine oylarını atmasın diye bunlar ayrı ayrı yerlerde dururlar. Yargıçlar bunların içine oylarını atarlar. Bakır küp geçerli, tahta olanı geçersiz oylar içindir. Bakırdan olan küpün ağzında yalnızca bir oy pusulası geçecek kadar ve eğeyle açılmış bir yarık vardır. Bu, içeri iki oy pusulası birden atılmasını önler..

Yargıçlar oy vermeye başlamadan önce çağırıcı her iki yana tanıklıklar konusunda bir diyecekleri olup olmadığını sorar. Yargıçlar oy vermeye başladıktan sonra yalancı tanıklıkla suçlamak yoktur. Bunun üzerine çağırıcı şöyle bağırır: "Delikli oy pusulaları önce konuşan, deliksiz oy pusulaları sonra konuşan içindir". Her yargıç oy pusulalarını alır, elini pusulaların üzerine koyarak hangisinin delikli, hangisinin deliksiz olduğunu davalılara göstermeden geçerli pusulayı bakır küpe, geçersiz pusulayı da tahta küpe atar.

Bütün yargıçlar oylarını kullandıktan sonra hademeler yargıları bildiren bakır küpü alır, oy pusulalarını oyuklu sayı tahtaları üzerine boşaltırlar. Bu geçerli oylarla geçersiz oyların iyi sayılması içindir. Oy pusulalarına bakmak üzere kurayla seçilmiş olanlar bu oy pusulalarını delikliler ve deliksizler ayrı ayrı olmak üzere sayı tahtası üzerinde teker teker sayarlar. Her ikisinin sayısını çağırıcı bildirir. Delikli oy pusulaları davacı, deliksiz pusulalar da davalı içindir. Hangisinin oy pusulası daha çoksa o kazanır. Her ikisinin oy pusulası sayısı eşitse davalı kurtulur. Gerektiği zaman, verilecek cezayı ya da para cezasını kararlaştırmak için yine bu yöntemle yeniden oy verilir. Bunun için de yargıçlar markalarını geri vererek değneklerini alırlar. İsteyecekleri

ceza konusunda konuşmak için her iki yana yarım khus su verilir. Yargıçlar yasalara uygun olarak bütün işlerini gördükten sonra kurada kendilerine çıkan bölükte ücretlerini alırlar.

Kitabın yok olan başının kırık parçaları

Başlangıçta Atinalıların kralları vardı. İon, Attikaya gelip yerleştikten sonra Atinalılar İonlar (Yunanlar) adını aldılar.

İon zamanından beri Atinalılar hep birlikte Apollon'a Patroos (Atalar tanrısı) adı altında tapınırlar. Aristoteles'in söylediğine göre İon,Attika'da yerleştikten sonra Atinalılar İonlar adını aldılar ve Apollon'a Patroos adını verdiler.

Atinalılar Apollon Patroos'a tapınırlar. Çünkü Atinalıların ilk polemarkhosu İon, tanrı Apollon'la Ksythos'un karısı Kreusa'nın oğluydu.

Erektos'tan sonra kral olan Pandion devleti oğulları arasında bölüştürdü. Atinalılar hep birbirleriyle kavga içinde yaşıyorlardı. Theseus Atinalıları bir araya çağırıp onları hak eşitliği temelinde birleştirdi.

Aristoteles'in dediğine göre ilk olarak Theseus halktan yana geçip tek egemen olmayı (monarkhia) bıraktı. Homeros, gemi kataloğunda saydığı uluslar arasında yalnızca Atinalılara halk devleti (demos) adını vermesiyle buna tanıklık eder gibi görünüyor.

Eskiden daha Kleisthenes kabilelere bölünüşte değişiklik yapmadan önce, Atina halkının çoğunluğu çiftçilerle işçilerden oluşuyordu.. Dört kabile vardı; her kabile de kardeşlik (phratria) ya da üçte bir (trittys) denilen üç bölüme ayrılıyordu. Bu sonuncular otuz soyun (genos) birleşmesinden doğuyordu ve her bir soyda kendilerine gennetler denilen otuz aile-başı er bulunuyordu. Bu

gennetler arasında her soyla bağlı olan rahiplikler için kura çekilirdi. Aristoteles, "Atinalıların Devleti"nde Eumolpid, Keryk ve Eteobutad soylarını anıyor ve şunları söylüyor: "Dört mevsime uygun olarak Atinalılar dört kabileye ayrılmışlardır. Her kabile de üç bölüme ayrılır, böylece hepsi birlikte bir yılın ayları gibi, on iki kabile bölümü oluyordu. Bu bölümlere trittys ya da phratria diyorlardı. Bir aydaki günler gibi her phratria otuz soydan kurulmuştu. Bir soyda otuz er vardı."

Aristoteles, Atina'da bütün toplumun çiftçilerle işçilerden oluştuğunu, Atinalıların dört kabileye bölündüğünü, her kabilenin üç bölümü bulunduğunu, bunlara trittys ya da phratria dediklerini anlatıyor ve şunları söylüyor: Bunların her birinde otuz soy bulunuyor ve her soy da otuz erkekten oluşuyor; soylara girmiş olan bu erlere gennet adını veriyorlar. Trittys kabilenin üçte bir bölümüdür. Bir kabile, Aristoteles'in "Atinalıların Devleti"nde söylediği gibi, üç bölüme ayrılır; bu bölümlerin adı trittys ya da phratria ya da deethnos'tur.

Theseus Skyros'a gitti. Orada, onun adayı eline geçirmesinden korkan Lykomedes tarafından kayadan aşağı atılarak öldürüldü. Med savaşlarına doğru Atinalılar onun kemiklerini Atina'ya getirdiler.

Aristoteles, Theseus'un babası Aigeus'un yurdu olan Skyros'u gözden geçirmeye gittiğini, bu adada onun egemenliği ele geçirmesinden korkan kral Lykomedes'in onu kayadan aşağı iterek öldürdüğünü anlatıyor.

Atinalılar Med savaşlarından sonra falcı ağzından öğrendikleri tanrı sözüne uyarak Theseus'un kemiklerini çıkarıp Atina'da gömdüler.

Zevk ve eğlenceye düşkün, kadınlaşmış kimseler diye Atinalılar Kodros'un oğullarından sonra artık kral seçmediler. Kodrosoğullarından biri olan Hippomenes, soyuna yüklenen bu suçun yersiz olduğunu göstermek için, kızı Leimone'nin yanında yakaladığı bir erkeği bir arabanın altına, kızını da ata bağlayıp ikisini ölünceye kadar yerlerde sürüdü.

Tyrannosluğu ele geçirmeye kalkışan, bu denemeyi başaramayınca Athena tapınağına sığınan Kylon ile arkadaşlarını Megakles ile yardımcıları öldürdüler. Atinalılar bu günahı işleyenleri, Tanrı'nın öfkesini üzerlerine çekmiş uğursuz kimseler diye sürgüne yolladılar. (Bak: Aristoteles, Atinalılar'ın Devleti, bölüm 1.)

Herakleides'in Özeti

1.-4. Yukarıda, 1-8 sayılı kırık parçalarda olduğu gibi.

5. Solon Atinalılar için yasalar yaptı ve bütün borçların kaldırıldığını bildirdi.

Borçların bu kaldırılışına seisakhteia adı verilir (bölüm 6). Birtakım yurttaşları onu yaptığı yasalar yüzünden rahat bırakmadıkları için Solon Mısır'a gitmek üzere yola çıktı (bölüm 11).

6. Peisistratos otuz üç yıl tryrannosluk yaptıktan sonra kocamış bir adam olarak öldü (bölüm 17). Peisistratos'un oğlu Hipparkhos boş vakit geçirmesini seven, sevgi düşkünü, şiirle uğraşan biriydi. Onun küçüğü olan Thettalos korkusuz ve dik başlıydı (bölüm 19). Bir tyrannos gibi davranan Thettalos'u ortadan kaldıramayınca kardeşi Hipparkhos'u öldürdüler (bölüm

18). Hippias tyrannosluğunda çok sert davrandı (bölüm 19).

7. Kleisthenes, ostrakismos adı verilen, halkın oyuyla sürgüne yollama yasasını çıkarttırdı. Bu yasa tyrannosluktan yana olanlara karşı yapılmıştı. Birçokları ve bunlar arasında

Ksanthippos ile Aristeides ostrakismos yasası uyarınca sürgüne yollandılar (22).

8. Ephialtes (bölüm 25).....

Kimon, herkesin istediğini alması için tarlalarını halka açtı. Tarlalarında yetişenlerle birçok yurttaşı besliyordu. (bölüm 27).

9. Kleon başa geçince devlette düzen, yurttaşlarda sağduyu kalmadı. Ondan sonra gelenler zamanında bozukluk arttı (bölüm 28). Bunlar her türlü yasadışı işi yaptılar. En az bin beş yüz yurttaşı ortadan kaldırdılar (bölüm

35). Bunlar devrildikten sonra Thrasybulos ile çok iyi bir adam olan Rhinon devleti yönettiler (bölüm 37 ve 38).

10. Themistokles ile Aristeides'in ve Aeropagos Meclisi'nin büyük nüfuzları vardı (bölüm 23).

11. ..... yolların üzerine yapı yapılmamasına ve balkon gibi eklerle yolların

kapatılmamasına bakarlar (bölüm 50). Bunun gibi on bir kişilik bir kurula cezaevindekilere bakmak işini verirler (bölüm 52). Dokuz arkhon vardı. Bunların altısı thesmothetestir. Arkhonlar önce bir denetim ve yoklamadan (dokimasia) geçerler. Doğrulukla iş göreceklerine, rüşvet almayacaklarına, alırlarsa tanrıya altın bir heykel armağan edeceklerine ant içerler (bölüm

53). Arkhon-kral kurban törenlerini düzenler. Polemarkhos savaş işlerine bakar.

Zaman Çizelgesi

İsa'nın doğ.

Bölüm Arkhonlar, olaylar önceki yıl

4. Arkhon Aristaikhmos ....

5. Arkhon Solon

13. Arkhonsuz yıl 590/

13. Arkhonsuz yıl 586/

13. Arkhon Damasias 582/

13. On arkhonlar 580/

14. Arkhon Komeas 561/

14. Arkhon Hegesias 556/

17. Arkhon Philoneos 528/

18. Hipparkhos'un öldürülmesi 514/

19. Arkhon Harpaktides 511/

21. Arkhon İsagoras 508/

22. Arkhon Phainippos,Marathon savaşı 490/

22. Ostrakismos yasasıyla sürgün 488/

22. Arkhon Telesinos 487/

22. Ksanthippos'un sürülmesi 485/

22. Arkhon Nikomedes 483/

22. Arkhon Hypsikhides 481/

23. Arkhon Timosthenes 478/

25. Medlerin akınından on yedi yıl sonra

25. Arkhon Konon 462/

25. Areopagos'un devrilmesi, Ephialtes'inöldürülmesi 462/

26. Arkhon Mnesitheides 457/

26. Arkhon Lysikartes 453/

26. Arkhon Antidotos 451/

27. Arkhon Pythodoros, Peloponnesossavaşının başlaması 432/

29. Sicilya seferinin sonu

32. Arkhon Kallias 412/

33. Arkhon Theopompos 411/

34. Arkhon Angeleli Kallias,Arginuslar savaşı 406/

34. Arkhon Aleksias, Aigospotamoisavaşı 405/

35. Arkhon Pythodoros, Otuz tyrannos 404/

39. Arkhon Eukleides 403/

40. Arkhon Ksenainetos 401/

41. Arkhon Pythodoros 404/

54. Kephisophon 329/